

Flora og Folketro i Østjylland.

Af JOHANNES THOLLE.

I

Mellem Menneskene og Planterne har der fra Tidernes Begyndelse hersket et vist Samhørighedsforhold, der Tid efter anden er udviklet til en Art Fællesskab. Dette har naturligvis navnlig været Tilfældet hos de agerdyrkende, primitive Folkeslag, hvor Bolig-, Erhvervs- og andre Samfundsforhold afgjordes deraf, at man knyttede Menneskenes Eksistens til et bestemt Territorium med en bestemt Flora. Utvivlsomt er dette Samvirke mellem Mennesker og Planter ligesaa gammelt som et tilsvarende mellem Mennesker og Dyr; men mens Maskiner og nye Ernæringsteorier i stedse højere Grad synes at overflødiggøre Dyrene i Ernæringens og Kraftens Tjeneste, er Planternes Betydning for Menneskene stadig stigende.

Er dette et almindeligt gældende Forhold, saa gælder det i ganske særlig Grad for Danmarks Vedkommende, hvor Ager- og Plantedyrkning har været det udprægede Hovederhverv i hele den historiske Tid.

Samhørigheden mellem Planter og Mennesker har her udviklet sig i meget betydelig Grad, og den rent erhvervs- og ernæringsmæssige Samhørighed har affødt en lang Række karakteristiske Forhold. Her skal gøres opmærksom paa, at Menneskene i umindelige Tider af visse Planter har følt sig dikteret til at foretage sig dette eller hint i deres Erhverv eller Husførelse, idet de bl. a. har ment, at Planterne varslede dem om Vind og Vejr, Sæd og Høst, ja, endog om Liv og Død. Et andet Forhold har været det, der vendte imod det Overnaturlige og Guddomsmagten, og her har bl. a. den nordiske Tro paa, at det første Menne-

skepar (modsat Bibelberetningerne) var skabt af Odin ved 2 Træer, sikkert været medvirkende Aarsag til, at Almuen i ældre Tid har kunnet tro, at Træer kunde tage sig Menneskeskikkelse paa, og at de Underjordiske bl. a. knyttede deres Eksistens til visse Planter. Ogsaa Grokraften og Frugtbarheden er bleven tilbedt som en Guddomskraft, og den har kastet et vist religiøst Skær over tidligere Tidens Agerdyrkningsmetoder. Gennem Livskvisten har Mennesker søgt at overføre den frugtbargørende Kraft paa Dyr, Planter eller Mennesker, og paa denne og andre Maader har Planterne været taget i det Guddommeliges Tjeneste. Dertil kommer, at Træer (enkeltvis eller i Samlinger) har været anset for hellige og urørlige, og Vikingefolkets Gudehaller var stedse Lunden eller Skoven (Viet).

Mangt og meget af, hvad der af Sagn og Tro (Overtro) har været knyttet til Planterne, er ikke klart og forstaaeligt for os, og endnu mere end, hvad vi kender, maa antages eller vides at være gaaet tabt. Tilbage er der dog bestandig ikke saa ganske lidt. Bestandig lytter Jordbrugeren i Tro og Tillid til de Signaler, som nogle Planter kan give om den rette Tid for Saaning og Høst, — kun faa lader vel haant om at finde et Firklover, og de unge Piger spørger bestandig deres Orakelblomster, hvem der elsker dem, og om han elsker »af Hjerte« eller »med Smerte«, ligesom Børnene hos Blomsten forsøger at faa at vide, om de »kan lide Smør« (har »Smørlykke«). Mange søger endog Helbredelse ved Planter, de tiltror helsebringende Kraft og Virkninger, selv om ingen Apoteker vilde indlemme dem som Lægeurter i sine Samlinger og Lagre.

En Del af denne Almuetro har faaet sin Bekræftelse og naturlige Forklaring gennem den moderne, kritiske Videnskabs Undersøgelser, -- ikke mindst har Farmacien og Elektricitetslæren tillige med Magnetisme og Hypnose kunnet eftervise, at hvad Folk i blind Tillid har stolet paa og har fundet Hjælp ved, virkelig har kunnet besidde en eller anden Kraft, og Erfaringen og Traditionen, som Almuen byggede paa,

har faaet sine konkrete Fakta underbygget paa videnskabelig Vis.

Af hvad der endnu huskes, maaske endog bruges, og som er opbevaret i Tale og Skrift, særlig indenfor Omraadet Aarhus Amt, er der i det følgende givet en Skildring, der dog af Hensyn til det omfattende Stof er holdt ret kortfattet. Materialet er hentet dels fra Evald Tang Kristensens Skrifter, dels fra »Dansk Folkemindesamling«s store og for Størstedelen utrykte Optegnelser, dels ogsaa fra andre Kilder og Forfatterens egne Optegnelser, og jeg har til Undersøgelse af Emnet haft den Glæde at modtage Bidrag fra Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Legatstiftelse. Der er lagt Vægt paa at bringe saa mange rent lokale Oplysninger som muligt.

Stoffet er af praktiske Aarsager delt i 2 Afsnit, af hvilke det ene (II) behandler de enkelte Planter. Det andet Afsnit (III) medtager saadanne Gloser, som er kollektive (Frugttræ, Træ m. fl.), ligesom der her er medtaget visse andre Gloser (Blomst, Halm, Krans m. fl.) idet den Tro, der knytter sig til disse, er i saa nær Forbindelse med Troen om Planter i det hele taget, at de naturligt udgør en Helhed hermed. Udeladt i Princippet er Produkter af Planter (Gryn, Mel, Brød o. l.) idet det dog undtagelsesvis nævnes, hvorledes de spises, — endvidere er udeladt Planterne under Forarbejdningen (Spinding, Tærskning o. l.). Der er heller ikke medtaget nogen Tro, som direkte kan henvises til at stamme fra trykte Haandbøger i Dyrkning eller Anvendelse af Planter (Havebøger, Lægebøger o. desl.) med mindre den paagældende Tro er almindelig udbredt og derfor maa siges at have frigjort sig fra en Oprindelse i disse Bøger. Da mange i Ordsprog formede Husraad gemmer en eller anden Tro, uden at dette direkte kommer frem til orde, er en Del af disse ogsaa medtaget, — ligesaa er i enkelte Tilfælde medtaget Antydninger af Planternes Historie, mens en botanisk Klassificering og en Oprensning af folkelige Plantenavne (hvoraf mange Planter har adskillige) er betragtet som dette Arbejdes vedkommende.

Nærværende Arbejde maa iøvrigt ses i Fortsættelse af Forfatterens tidligere Publikationer i Aarbogen¹⁾ og de Antydninger af Tro etc., som der er anført. I Noterne er der særlig lagt Vægt paa Oplysning om vanskeligt tilgængelige Steder i Litteraturen, hvor nærværende og tilknyttede Emner er behandlet; men hverken her eller i Teksten er der medtaget Stof fra Udlandet, ej heller er omtalt Planter og Planteprodukter, som er indført (Figen, Kaffe, m. fl.). Endelig er der i Afsnit IV givet et Resumé over Planternes Tilknytning til Aarets Dage eller deres Anvendelse m. m.

En meget væsentlig Del af, hvad der kendes om Tro, er fælles for hele Landet, og hvor dette er Tilfældet, er det ikke særlig anført, hvorimod dette i Reglen er gjort, naar den paagældende Tro er knyttet til snævrere Omraader. Til selve Amtsgrensene har Troen naturligvis aldrig følt sig bundet; men der er dog alligevel mangt og meget, som kan kaldes rent lokalt.

Emnet har været mærkelig lidt omtalt i Aarbøgerne, naar undtages en Redegørelse for Floraen i Øm Klosterhave²⁾. De i denne voksende Planter er indføjjet her med deres Nummer i det paagældende Kildeskrift (betegnet L. Nr.).

II

1. Aakande. Rødderne blev skaaret i Skiver, ristet og lagt i Eddike, og de brugtes saaledes at binde paa Saar imod Podagra³⁾.

2. Abild, d. s. som Æble, se dette Ord.

3. Agermaane brugtes sammen med en Del andre Urter til at lave The af, og denne ansaas bl. a. for god at drikke imod »Værk«⁴⁾.

4. Agurker saedes i ældre Tid, naar Kirsebær-

¹⁾ Se navnlig Aarbogen 1926, S. 68 ff. og 1933, S. 75 ff.

²⁾ J. Lind i Aarbogen 1931, S. 129 ff.

³⁾ Tang Kristensen: Gamle Raad, D. 386; jævnf. Dagbl. København ²³/₈ 1924.

⁴⁾ Tang Kristensen: Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1753; Gamle Raad G. 57 og 58; Gl. Raad D. 495 og 587.

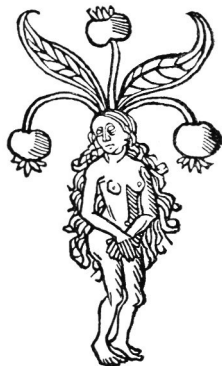
rene blomstrede, en Regel, der bruges almindeligt endnu¹⁾.

5. Akelejefrø sattes paa Vin sammen med Aloe eller Nelliker og brugtes bl. a. imod Rosen og Gulsot. Man skulde tage 1 Snaps 3 Gange daglig²⁾.

6. Alant (eller Holsurt) skulde stødes til Pulver; man skulde derefter tage 1 Theskefuld fastende om Morgenen, eller om Aftenen i et Stykke Brød, som var opblødt i Vin eller frisk Øl og ristet. Gammelt Lægemedel³⁾. (L. Nr. 35).

7. Aloe se Akeleje.

8. Alrune sagdes at kunne aabne alle Laase, og Mestertyvene var derfor altid i Besiddelse af Rødder deraf. Den sagdes at vokse paa Galgebakker, og den skulde have saa stærk en Rod, at det kostede En Livet at trække den op. Derfor spændte man gerne en Hund for Planten, naar den skulde trækkes op⁴⁾. Allerede i Middelalderen blev den ægte A., som ikke vokser i Danmark, erstattet med den uægte A., Galtebær (se dette Ord)⁵⁾. I Nr. Snede brugtes A. imod Hovedpine⁶⁾.

alcanu feaw cclvii c

Alrune.

9. Althæa (el. Stokrose) brugtes sammen med andre Urter imod Stød og Slag⁷⁾, Senesprængninger⁸⁾, Værk⁹⁾ og Gigt¹⁰⁾.

10. Ambra skulde koges i Vin eller Vand og drikkes 2—3 Gange daglig imod Kolik¹¹⁾. (L. Nr. 26).

11. Anemoner sagdes at modvirke Kolden. Man

¹⁾ Se Paludan: Sommerblomster, 1929, S. 11.

²⁾ Gl. Raad, D. 191, 412 og E 123.

³⁾ Gl. Raad, D. 220.

⁴⁾ Thiele: Folkeminder, 626.

⁵⁾ Feilbergs Ordbog over jydsk Almuemaal.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

⁷⁾ Gl. Raad, E. 139.

⁸⁾ Gl. Raad, E. 128.

⁹⁾ Gl. Raad, E. 189.

¹⁰⁾ Gl. Raad, E. 51—53 og 56.

¹¹⁾ Gl. Raad, D. 296.

skulde tage de 3 første A., man fandt om Foraaret, og mumle:¹⁾

Virre, virre vej blom,
faarby den uhn kaald te mæ aa kom.

12. Angelik (L. Nr. 17).

13. Apostelrod brugtes imod Børnekopper²⁾.

14. Asp, se Poppel.

15. Asketræet var Nordboens hellige Træ, og under det holdt Guderne Raad. Derfor er det bl. a. ofte plantet paa Kirkegaarde og som Bytræer³⁾. Man mente, at dets Løvspring gav Varsler om Sommeren, i Henh. til det gamle Rim:⁴⁾

Kommer Eg før Ask, bliver Sommeren bask,
kommer Ask før Eg, bliver Sommeren bleg.

Man mente ogsaa at kunne finde Lægedom ved A. Skar man med eet Snit St. Hansdag eller Juleaften en Gren af et A., og Grenen ikke kom til at røre Jorden, og man derefter med en Pind af samme Gren kradsede i et Saar, enten det saa var hakket eller skaaret, vilde Blodet stilles; men Grenen skulde skæres i Guds Navn⁵⁾. Mod Tandpine skulde man ligeledes kunne bruge en Splint af A. (Randerseggen)⁶⁾, og fra samme Egn kendte man ogsaa det Raad imod Saar, at man paa Peder Pouls Dag (^{29/6}) fra den østre Ende af en Skov, før Sol stod op, skulde skære 1 eller 2 Askeskud, som var vokset op af Jorden; dette skulde kløves i 4 eller flere Stykker, saa lange som en Finger, og kom man saa lidt Blod derpaa, vilde Blodet stilles⁷⁾. Til en Del bestemt udpegede A. er der knyttet bestemte Forestillinger. Saaledes var der i Tørring en A., som ikke maatte fældes⁸⁾, ellers vilde der ske en

¹⁾ Skattegraveren I, 17; Dagbl. København, ^{26/3} 26 og Nationalt. Aften, ^{29/2} 28.

²⁾ Gl. Raad, D. 303.

³⁾ Danske Studier 1917, S. 49—62, 1920, 90; Dagbl. København, ^{5/1} 24 m. fl.

⁴⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 1.

⁵⁾ Kamp: Folkeminder, 396.

⁶⁾ Gl. Raad, D. 172.

⁷⁾ Gl. Raad, C. 36.

⁸⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2219.

Ulykke. En anden A. stod i Balle Præstegaardshaves Hjørne, og hvis den blev fældet, vilde Præstegaarden brænde¹⁾, og lignende sagdes om en A. fra det gamle Bystævne i Egtved²⁾. Endelig maatte en A. i Hejls ej heller fældes, fordi en bestemt Gaard saa vilde brænde³⁾.

16. Baldrian brugtes bl. a. i Nr. Snede imod Møl⁴⁾. (L. Nr. 54).

17. Balsam (L. Nr. 32).

18. Balsampoppel, se Poppel.

19. Bellis (eller Gaaseurt) var de unge Pigers Orakelblomst. Man plukkede en Blomst af og pillede et for et dens Blomsterblade af, idet man mumlede: Herremand, Æremand, Ridder, Beskidder, Gaardmand, Husmand, Stodder — og den Betegnelse, der traf det sidste Blad, vilde da den Tilkommende bære⁵⁾. B. kaldtes ogsaa Tusinddyder og brugtes at drikke i Vin og drev da »al Uhumskhed af det ganske Legeme« (Jelling)⁶⁾.

20. Benedikt (-Urt) (eller Karbobenedikt, en Tidsel) brugtes mod Benskade, Bylder, Smerter hos Børn, Kolden, Kolik og Kræft⁷⁾.

21. Betonie brugtes sammen med Allun og Vinreddike mod Tandpine⁸⁾ — eller ogsaa imod Hovedpine⁹⁾. (L. Nr. 2) (se ogsaa Jordhumle).

22. Bingelurt. Dersom man bestrøg Hænderne med B. eller Martsvioler og siden stak dem i sydende »Materie«, vilde man ikke brænde sig¹⁰⁾.

23. Birketræet er meget gammel i dansk Flora, og den yngre Runerække har bl. a. et Tegn, der tydes som Birkeris¹¹⁾. Koste af B. er almindeligt brugt

1) Dansk Folkemindesaml. 06/33, 2323; jævnf. Schmidt: Brandtræer, Nr. 12 (Danske Studier 1928).

2) Dansk Folkemindesaml. 06/23, d, 2344.

3) Dansk Folkemindesaml. 06/31, 2394, jævnf. Schmidt, Nr. 17.

4) Dansk Folkemindesaml. 06/33, 2214.

5) Jydske Folkeminder IV, 406.

6) Jydske Folkeminder, Tillb. III, 1768; Dagbl. Københ., 18/4 25.

7) Gl. Raad, E. 7, 29, 79, 84, 89, 91.

8) Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

9) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

10) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

11) Det danske Folks Historie 1927, I, 405.

indtil vore Dage¹⁾, og det unge B.løv brugtes forðum meget til Majfesterne; bl. a. pyntedes Kirkerne dermed (se Majtræet)²⁾. Man har ogsaa i Nr. Snede brugt at fange Harer med B.³⁾ Man sagde i Mørke, at hørte man fastende Kukkeren og derefter bed i Træet, vilde det gaa ud; Meddeleeren havde selv prøvet det i et B., og det var virkelig gaaet ud⁴⁾.

24. Blaabær. Var der mange B. og Jordbær, mente man i Jylland, at der vilde blive en god Byghøst⁵⁾.

25. Blaahat. Blomsten skulde tages i Haanden og drejes omkring sin Stilk, og idet den derefter drejede tilbage, skulde man sige:⁶⁾

Blaamand, Blaamand
rend runden omkring,
saa skal du faa en Guldring.

26. Blaakorn, se Kornblomst.

27. Blomme. Imod Synkning af Livmoderen brugtes det at »vaske« den med umodne Agern, Skovæbler, umodne B. og Hvidløg, som først var kogt i Regnvand⁷⁾. Mod Modsot skulde man tage Stenen ud af 3 Svedsker og putte 3 Lus deri, og denne appetitlige Dosis skulde man spise⁸⁾.

28. Boghvede. For at faa at vide, hvilken Afgrøde der i det kommende Aar vil lykkes bedst, skulde Bonden Nytaarsaften tage 4 Stykker Brød, og paa hvert af disse komme en Klat Grød, idet han sagde: Dette er for min Rug, dette for min B. o. s. v. En Tallerken med dette skulde da sættes ned paa Gulvet til Hunden, og det Stykke den aad først, spaaede den bedste Avl af den Sæd, den var lagt for⁹⁾. Iøvrigt mente man i Jylland allerede ved Juletid at kunne skønne, om det vilde blive en god B.avl næste Aar;

1) Andersen: Fra Planternes Verden, 1885, 106.

2) Jydsk Almueliv, Tillb. IV, 2021.

3) Dansk Folkemindesaml. 06/33, 2214.

4) Jydsk Almueliv, Tillb. I 1454; Dagbl. Københ., ²⁷/₄ 24.

5) Jydske Folkeminder VI, 292.

6) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 3.

7) Gl. Raad, D. 344.

8) Gl. Raad, C. 136.

9) Thiele, 617.

thi var det tør Frost og Rim til Jul, vilde B. blive god¹⁾. B. skulde saas i Maanens Nedgang, ellers blev den ved at blomstre, saa der ikke kom Korn paa den²⁾, og saa tyndt skulde den saas, at man mente, at man skulde ride, naar man saae dem, og blot der kom 3 Sandskorn paa hvert B., var der harvet nok ved den³⁾. Man sagde i Vivild, at B. begyndte ikke at gro, før den hørte Højovnen knirke og Kokkyllingerne begyndte at gale⁴⁾; men man vidste dog ogsaa (om d. $\frac{22}{7}$)⁵⁾, at

Maria Magdalene
skaber Humle paa Tene
og Boghvede paa Grene.

En 5-kantet Boghvedenød betød Uheld, ligesom et Femkløver⁶⁾. Kunde man ikke faa Smør, skulde man i Jylland komme 3 B.kærner, 3 Rugkærner og 3 Høfrø i Mælken⁷⁾. (Se ogsaa Kløver, Rug, Hør og Halm).

29. Borasseblomster brugtes som The imod Hjerteve og Sting⁸⁾.

30. Borre, der ogsaa kaldtes Præstelus, brugtes sammen med Agermaane (se dette) og Svinelorte m. m. imod Lus⁹⁾.

31. Bregner brugtes i Jylland fordum til at dække Gødningsbunker, for at de kunde holde paa deres Kraft¹⁰⁾, og Blade af Palmebr., som blev lagt under Hovedet, hjalp imod Hovedpine og Lopper¹¹⁾. Bregnerens Sporer, der populært ogsaa kaldes »Frø«, har været tillagt mange Egenskaber. Mod Hekse brugte saaledes Pigerne bl. a. at strø »Bregnefrø« (eller en

¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 356.

²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 129.

³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 42.

⁴⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 42.

⁵⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 771.

⁶⁾ Jydske Folkeminder IV, 406—7.

⁷⁾ Jydske Folkeminder IX, 72; Nationalt. Aften, $\frac{24}{5}$ 29. (En døende Kultur).

⁸⁾ Gl. Raad, D 208.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1753.

¹⁰⁾ Stapelstaden Fredericia, 1767, S. 167.

¹¹⁾ Jydske Folkeminder IV, 407.

Haandfuld Rug) ud over Gaarden¹⁾ og man vidste, at havde man B. i Træske eller Støvler, naar man gik paa Jagt el. a., havde man Held med sig. En Krybskytte i Rold Skov fik B. i Støvlerne, og han fik da den Evne at kunne se Heksene og skød ind imellem dem²⁾. En anden Mand fik tilfældigt B. i Træskeene en Sct. Hans Nat, han gik i Skoven; men da han derefter saa en sort Mand, blev han bange og løb hjem (Venge)³⁾. En klog Mand i Siem vilde lære en Karl Kunster. De gik da i Boes Skov Sct. Hans Aften for at plukke B., saa vidste han, at man vilde blive usynlig og kunde se Varsler paa Kirkegaarden. Han opnaaede ogsaa at se alle dem, der skulde dø inden Aaret var omme⁴⁾. Pulveriseret Bregnerod brugtes til at strø i aabne Saar⁵⁾.

32. Brændenælder. Tørrede Nældespidses med Frø paa, som blandes med Klid, var godt at give Høns for Æglægningen⁶⁾, og B., som i 24 Timer kunde holde sig grøn i et sygt Menneskes Vand, betegnede, at han vilde komme sig, visnede den, vilde han dø⁷⁾. B., som var kogt og blev lagt paa Hovedet, hjalp mod Hovedpine⁸⁾, og ligesaa kunde Rødderne lægges paa Hovedet imod Sygdomme⁹⁾. B. og Vintergrønt, som kogtes i Vin, skulde drikkes imod Tæring¹⁰⁾, og Frø af B. var godt imod »Gnidder« i Haaret¹¹⁾. B. lagt i Urinen kunde ogsaa vise, om en Pige var Mø¹²⁾.

33. Bukkeblad brugtes i Jylland imod Blegst¹³⁾, og tog man B. og Valle og drak det, hjalp det Fruentim-

¹⁾ Thiele, 728.

²⁾ Tang Kristensen: Danske Sagn IV, 425—26.

³⁾ Tang Kristensen: Danske Sagn VI, 426.

⁴⁾ Jydsk Almuelev VI, 119.

⁵⁾ Gl. Raad, D. 504.

⁶⁾ Jydsk Almuelev, Tillb. I, 1132.

⁷⁾ Danske Sagn VII, 423.

⁸⁾ Gl. Raad, D. 217.

⁹⁾ Gl. Raad, D. 222.

¹⁰⁾ Gl. Raad, D. 491.

¹¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

¹²⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

¹³⁾ Danske Sagn IV, 613.

merne, som ikke havde deres Tider¹⁾. B. sammen med Malurt m. fl. Urter hjalp imod Gigt²⁾.

34. Bukkehorn brugtes imod Vildelse og Angst, samt sammen med andre Urter imod Uorden i Kvindernes Tider³⁾.

35. Buksbom brugtes i ældre Tid ved Palmevielse paa Palmesøndag i den danske Kirke og bruges bestandigt i den katolske⁴⁾. Nu er den en udpræget Kirkegaardsplante.

36. Bulmeurt ansaas almindeligt som indført til Landet, for at de ved deres giftige Dunster skulde fremkalde Døden, naar de om Natten kastedes ind i Alkoverne til Folk⁵⁾. (L. Nr. 39).

37. Byg. Om Tid for den rette B.saaning er der mange gode Raad, flere af ret usædvanlig Beskaffenhed. Man sagde saaledes i Linde, at sad Lusene under det forreste Ben paa den første Skarnbasse, man saa, skulde man saa B. tidligt, sad de under det bageste, skulde man saa sildigt⁶⁾, — i Ørum holdt man paa, at naar Lusene paa den første Skarnbasse sad fortil under Bugen, skulde man saa tidligt, ellers silde⁷⁾. En Vipstjert, som kommer lidt senere end den almindelige (se ogsaa Havre) kaldes Bygsæ og varsler den rette Tid for Bygsaaningen⁸⁾. Ellers holdt man ogsaa paa, at B. skulde saas, naar Skoven sprang ud⁹⁾, eller, som det gamle jyske Rim sagde det:¹⁰⁾

Naar Slaaen er som en skimlet Hest,
er Bygsæd bedst.

Man kunde ogsaa saa den paa Kristi Himmelfartsdag (Jylland)¹¹⁾ eller den ^{28/5}¹²⁾. Man sagde i Jylland, at en

¹⁾ Gl. Raad, D. 544 og 549.

²⁾ Gl. Raad, E. 50.

³⁾ Danske Sagn² II, 272; Gl. Raad, E. 1 og 83.

⁴⁾ Iflg. Karen Plovgaards Radioforedrag Paaskedag 1932; Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende II, 93.

⁵⁾ Fynsk Hjemstavn II, 56.

⁶⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 121.

⁷⁾ Skattegraveren VII, 39.

⁸⁾ Kamp, 762.

⁹⁾ Jydske Folkeminder VI, 292.

¹⁰⁾ Jydske Folkeminder IX, 75.

¹¹⁾ Jydske Folkeminder IX, 35.

¹²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 119.

kold Havresæd og en varm Bygsæd vilde bringe Kornet til at vokse saa det pirrer Sædemanden i Rumpen¹⁾. — Bygkorn kunde bruges imod Vorter og Ringorm. Man skulde tage 1 B. for hver Vorte og dreje 3 Gange avet om, hvorefter den skulde kastes i Vandet²⁾. Og kom Smørkærningen i ulave derved, at onde Folk i utide kom ind, saa Fløden ikke vilde sætte Smør, skulde man tage 3 Bygkorn, 3 Rugkorn og 3 Saltkorn og komme i Fløden, saa ophævedes de ondes Virkninger³⁾. (Se ogsaa Blaabær, Boghvede, Rug og Halm).

38. Bynke, eller Graabone, ansaas for et godt Middel imod det Onde, og det brugtes derfor paa flere Maader. Man gav Køerne det ind, naar de ikke kunde faa Smør⁴⁾, og med en Kost af grønne B. fejedes Bagerovnen, inden Brødet sattes ind, det afværgede Troldtøjet (Randersegnen). Sine Steder i Jylland brugte Ungdommen Sct. Hans Aften at drage fra Hus til Hus, og idet de stak Kviste og B. op i Tagskæget, over Døre m. v., sang de en Vise, der lød omtrent som:⁵⁾

Her komme vi Øgdrenge, store og smaa,
Maj er velkommen.

Ja, vi har brændt vort Blus i Nat.

— — —
Graabonen bær saa grøn en Top,
ja, nu har vi vort Blus brændt op.

Vi sætter Graabone over jer Dør,
at ikke Djævlen skal komme jer nær.

Vi sætter Graabonen over jert Lej,
I ligge og sove i Herrens Frej.

I ligge og sove, hver hos sin.
Om Natten gror baade Tidsel og Hviin.

O. s. fr.

¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1, Nr. 70.

²⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1513.

³⁾ Thiele, 244.

⁴⁾ Jydske Folkeminder IV, 211, 406.

⁵⁾ Jydske Samlinger IV, 236—39. Sml. Andersen: Fra Planternes Verden, 1885.

B. brugtes ogsaa stødt i Eddike at drikke mod Orm (Fjellerup)¹⁾.

39. Bøgetræet, der nu er vort Nationaltræ, spillede for de Gamle en helt anden Rolle, nemlig først og fremmest som Foder for de løsgaaende Svin. Disse dreves til Skovs, hvor de navnlig skulde ernære sig ved Olden. Derfor var det vigtigt, om der blev meget af denne, og man spejdede ivrigt derefter. Man vidste, at dersom Solen paa Allehelgensdag ($\frac{1}{11}$) skinnede paa Toppen af Træerne, vilde det blive et godt Oldenaar næste Aar²⁾, og om Natten til Jacobi Dag ($\frac{25}{7}$), sagde Bonden, blev Oldennødderne skabt³⁾. Med Hensyn til B.s Udspring, da sagde man alm. i Jylland, at den skulde være sprungen ud til $\frac{10}{5}$ ⁴⁾, og de forskellige Majbøge kunde efter dette ikke være grønne til Volborgdag. Iøvrigt var det ikke altid en B., der var Majtræ (se dette Ord); men i hvert Fald sine Steder var det saaledes. En hel Del bestemt udpegede Bøge er bekendt for deres Størrelse og Skønhed eller den Tro, der knytter sig til dem. Overfor Rye Mølle staar der saaledes 2 B., der kaldes Kaffekedlen. Man vidste, at naar den ene af dem, der var hul, faldt, vilde Glentholm, Rye Mølle, brænde, og da der engang faldt en Gren af Træet, brændte en Høstak⁵⁾. Ogsaa en gl. B. i Skoven ved Skærup var der noget mystisk ved. Den var engang blevet ramt af Lynet og var næsten udgaaet; men Ejeren turde dog ikke fælde den af Frygt for, at der skulde ske et eller andet galt⁶⁾. Til en stor B. i Pjedsted Præstegaardshave har der været knyttet den Tro, at dersom den fældedes, vilde Præstegaarden brænde, da Præstegaarden i 1870 brændte, havde man nemlig »læst« (el. sat) Ilden fast der. Og da man engang begyndte at save i B., begyndte det virkelig at brænde i Præstegaarden, hvorfor man holdt op dermed og løb hjem og reddede, hvad reddes

¹⁾ Gl. Raad, D. 360.

²⁾ Thiele, 52.

³⁾ Thiele, 44.

⁴⁾ Jydske Folkeminder IX, 75.

⁵⁾ Danske Sagn² II, 466.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2363 (jævnf. Schmidt: Brandtræer, Nr. 126.

kunde. Og Træet har siden faaet Lov at staa i Fred¹⁾. Lignende Tro er knyttet til en B. ved Vonsildgaard²⁾. Ved Kongebøgen, Mygind mellem Clausholm og Mygdal, skal Kong Fr. IV engang have skudt en Buk og skaaret sit Navn samt Aarstallet 1726 i Træet. Træet stod der endnu, da Skoven blev ryddet; men det er nu væk³⁾. Og under Syvaarskrigen skulde en Mand med Familie have gravet sig ned under en B. i Tinning Skov; man mente, at Træets Grene altid hængte saa langt ned — maaske for at skjule Familien⁴⁾. Ved Møllerkonens B. ved Ry Mølle skal 2 Elskende, som ikke maatte faa hinanden, have holdt Stævne-møde⁵⁾ (se ogsaa Egetræet).

40. Bønner brugtes imod Bugløb⁶⁾ og til at faa Vildtet til at staa⁷⁾.

41. Celledonie, se Svaleurt.

42. Cikorie (L. Nr. 44).

43. Cypres-Vortemælk (L. Nr. 33).

44. Dild sagdes at beskytte imod Trolddom og Ødelæggelse. Det spæde Barn blev indgnedet med D. og Salt, og naar Kostalden var muget, skulde man 3 Gange baglængs kaste D.pulver derind⁸⁾. Olie af D. brugtes imod Smærter i Arm og Ben, at tage i Kaalblad⁹⁾.

45. Dorthelialilje (L. Nr. 9).

46. Dyvelsdræk eller Djævelstikrod brugtes at gnide Hestenes Tænder, Læber og Næsebor, før man skulde ud at køre med dem. Det var Værn imod Smitte og Hekse, som man skulde møde paa Turen (Græstrup)¹⁰⁾.

¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/31, d, 2365 (jævnf. Schmidt: Brandtræer, Nr. 15).

²⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/31, d, 2393 (jævnf. Schmidt: Brandtræer, Nr. 16).

³⁾ Danske Sagn III, 377.

⁴⁾ Danske Sagn IV, 91.

⁵⁾ Danske Sagn V, 87—88; se ogsaa Dagbl. København, ¹¹/₅ 24; Berl. Tid. Aften ²²/₅ 30.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

⁷⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

⁸⁾ Carl Hansen: Blomsterhistorier 1900, 7.

⁹⁾ Gl. Raad, E. 138.

¹⁰⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2196, Stk. 2.

47. Egetræet har man fra gammel Tid tiltroet Kraft, og det er i vor Tid kaaret som Symbol paa denne. De Gamle mente, at Kraften fra E. kunde overføres til Mennesker, og naar Barnet første Gang tabte en Tand, skulde man presse den ind i et E., saaledes at Barken siden kunde lukke over den, Barnet vilde da faa stærke Tænder¹⁾. Brugte man E.pinde til at prikke Bullenskab med og læste en bestemt Formel, idet det syge Sted samtidig dryppedes med Lavendeldraaber, vilde det blive helbredet²⁾. Var der mange Agern (og Hasselnødder og Slaaenbær) betød det, at man vilde faa en streng Vinter³⁾ (Gangsted), og⁴⁾

Naar Egen er grøn og Bøgen graa,
da skal Bonden løbe og saa,

d. v. s., at han skulde saa tyndt (se ogsaa Ask). Til en Del forskellige bestemt udpegede E. er der knyttet Begivenheder og Sagn. Om en stor E. i et Kaalgaardsdige i Gessing hed det sig saaledes, at den stod mest paa Præstens Ejendom, og Præst og Herremand kom op at strides herom, hvorfor Præstens Tiende blev nedsat⁵⁾. Der fortælles ligeledes, at en Søn og 2 Døtre af Slægten Jarl blev fortrængt fra Mejlgaard. Drengen plantede ved Afskeden en Eg og Søstrene 2 Bøge. Da de skiltes, satte de hinanden Stævne ved disse Træer, men de naaede aldrig at mødes der; Træerne kaldes nu de 3 Søkende, og de staar saa tæt sammen, som om de var af en Rod⁶⁾. En anden E. har staaet paa Gyllingnæs og beskrives af Blicher (»Den hule Eg«⁷⁾). Ved Lillesø paa Vejen fra Aarhus til Silkeborg staar en E., hvorunder det fortælles, at et Genfærd er nedmanet. Man har set en stor Hund der⁸⁾. En E. i Klakring kaldes Bispens Eg., fordi en Biskop efter Sagnet skulde have reddet sit Liv ved at klatre op i

¹⁾ Thiele, 442.

²⁾ Gl. Raad, A. 46.

³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 453.

⁴⁾ Jydsk Almueliv, 110.

⁵⁾ Danske Sagn IV, 531.

⁶⁾ Danske Sagn III, 378; Fra Randers Amt XXII, 82—86.

⁷⁾ Aarbogen 1926, 26.

⁸⁾ Gads d. Mag. I, 71; Dansk Folkemindesaml. 06/31, d 2171.

Træet, da en Tyr var efter ham¹). Paa en Del af Kalbygaards Mark, Laasby Sogn, som nu er Agerland, og hvorpaa Afbyggergaarden Thorsminde ligger, var tidligere en stor Skov af E. og Bøg. I denne Skov fandtes et vældigt, stort E. Da man vilde fælde det, viste det sig, at Stammen var hul, og inden i den fandt man Skelettet af en stor Kæmpe, og ved hans Side stod et Sværd af Form som en Jernstang og saa tungt, at ingen dalevende alene kunde løfte det. Man mente, at Kæmpen under Flugt fra sine Fjender havde søgt Tilflugt i det hule Træ, og at han derefter ikke ved egen Hjælp havde kunnet komme op igen²). I Balle Præstegaardshave staar en E., om hvilken det hed sig, at den ikke maatte fældes, for saa vilde Præstegaarden brænde; da der engang huggedes nogle Grene af E., brændte 3 Længer af Præstegaarden³). Paa Andkjær Mark tæt ved Vejen til Graverslund har ligeledes staaet en saadan E., der ikke maatte fældes. Man mente at have set Hans Munck af Hvilsbjerg sidde i dens Top, da man vendte hjem fra hans Begravelse. Blev E. fældet, vilde der blive Ildebrand i Omegnen. Træet blev imidlertid fældet i 1910, uden at der foreligger noget om, at der udbrød Ild⁴). I Lillering Skov har vokset nogle kløvede Smaaæge, og igennem dem trak man Børn, som havde Brok, idet man troede, at de derved vilde blive helbredet⁵). Flere lignende Hultræer kendes iøvrigt fra Vejle Amt⁶).

48. Elletræet har fra gl. Tid haft nøje Tilknytning til Ellefolket o. a. Underjordiske, og i Jylland sagde man derfor ogsaa, at⁷)

Elletræ og rødt Haar
det gror bedst paa Skælmsjord.

Naar man en Nat laa paa 7 Elleblade, kunde ingen

¹) Danske Sagn III, 377.

²) Kamp, 302.

³) Jydske Almueliv IV, 263; jævnf. Schmidt: Brandtræer, Nr. 12—13.

⁴) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2361; jævnf. Schmidt: Brandtræ, Nr. 14.

⁵) Danske Sagn V, 577; jævnf. Schmidt: Hultræ, Nr. 14.

⁶) Schmidt: Hultræer, Nr. 38—39.

⁷) Iflg. Tang Kristensen.

Sygdom komme til En¹⁾. Ogsaa til flere bestemte E. er der knyttet Sagn og Tro. I en Dal ved Landsbyen Heggedal staar saaledes en E., om hvilken man siger, at der vil ske en Ulykke, hvis den fældes²⁾, og i Frengerslev ved Skanderborg, skal en Mand som Barn være løbet ind i et Ellekrat til Ellefolkene. En Præst blev tilkaldt og læste over Ellekrattet, og siden holdt Drengen sig hjemme³⁾. Ligeledes fra Skanderborg-Eggen hedder det, at Sibylle har spaaet, at der skal gro en El op i Mossø, og til den skal Holger Danske binde sin Hest (det samme siges om en Tjørn⁴⁾). Ved den lille Sø mellem Solbjerg og Astrup har man set smaa Folk rende omkring i et Ellekrat, og det var naturligvis Ellefolket⁵⁾, og paa Horndrup Mark har man i ældre Tid set Ellepiger i hvide Klæder⁶⁾.

49. Ellensrød (se ogsaa Alant) brugtes i Afkog at vaske Faarene med⁷⁾.

50. Enebær, Hedefladernes karakteristiske Busk, har været taget flittigt i Brug i Husmedicinen, navnlig i Jylland. Drak man Enebærte fastende om Morgenen, slap man for Grus og Sten⁸⁾, og pulveriseret, brændt E. brugtes at strø paa Saar⁹⁾. Enebærolie imod rindende Øjne¹⁰⁾ eller Pletter i Øjnene¹¹⁾, sammen med andre Urter imod Svedesæd¹²⁾, imod Tandpine m. m.¹³⁾, Vattersot¹⁴⁾, Værk og Gigt¹⁵⁾, Blodsot og Sidesting¹⁶⁾.

51. Engtroldurt, lagt under Lagnerne, ansaas i Jylland for godt imod Lopper og Lus¹⁷⁾.

¹⁾ Jydske Folkeminder IV, 397.

²⁾ Danske Sagn II, 550.

³⁾ Danske Sagn² VI, 18—19.

⁴⁾ Danske Sagn II, 338.

⁵⁾ Danske Sagn² II, 7.

⁶⁾ Danske Sagn II, 4.

⁷⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 1724; Gl. Raad, D. 465.

⁸⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 1724; Gl. Raad, D. 465.

⁹⁾ Gl. Raad, D. 509.

¹⁰⁾ Gl. Raad, D. 602.

¹¹⁾ Gl. Raad, D. 608.

¹²⁾ Gl. Raad, E. 145.

¹³⁾ Gl. Raad, E. 175.

¹⁴⁾ Gl. Raad, E. 179.

¹⁵⁾ Gl. Raad, E. 187.

¹⁶⁾ Gl. Raad, G. 18 og 20.

¹⁷⁾ Jydske Folkeminder IX, 76.

52. Estragon (L. Nr. 30).
53. Faarebræger, se Gøgeurt.
54. Fandens Mælkebøtte, se Løvetand.
55. Farve-Vaid (L. Nr. 13).
56. Feber-Nellikerød, se Dyvelsdræk.
57. Femkløver, se Kløver.
58. Fennikel brugtes mod mange Slags Sygdomme. De kunde »fordrive Kvindens Tid«¹⁾, fremme Vandladningen²⁾, hjælpe imod Gulsot og Vattersot³⁾, ja, endog til at faa en god Stemme⁴⁾.
59. Filtok, Kongelys (L. Nr. 14).
60. Fingerbølle (L. Nr. 38).
61. Firkløver, se Kløver.
62. Flyvehavre, se Havre.
63. Flyverøn, se Røn.
64. Fløjlsblomst. I en Ligkiste fra 1711 fandtes ved Aabningen i 1822 hos et balsameret Kvindelig i Linaa Kirke en Fløjlsblomst⁵⁾, men om denne er kommen derved ifølge en til Blomsten knyttet Tro, er det ikke muligt at sige noget om, udelukket er det dog ikke.
65. Fuchsia har almindelig været anset som Ulykkesblomst⁶⁾.
66. Gaaseurt, se Bellis.
67. Galtebær, se Alrune (L. Nr. 55).
68. Galnebær (L. Nr. 57).
69. Gentianrød brugtes til at standse »Fruentimmers Natur⁷⁾.
70. Graabynke, se Bynke.
71. Græskar mente man var godt mod Fluer og Pletter paa Kvæget⁸⁾.
72. Græsløg brugtes imod Brystværk⁹⁾.
73. Grøn Mynthe (L. Nr. 11).

¹⁾ Gl. Raad, E. 115.

²⁾ Gl. Raad, D. 374.

³⁾ Gl. Raad, D. 190.

⁴⁾ Danske Folkemindesaml. 06/30, 2214.

⁵⁾ Aarbogen 1925, 37; Dansk Folkemindesaml. 06/23, 545.

⁶⁾ Aarbogen 1925, 37; Dansk Folkemindesaml. 06/23, 545.

⁷⁾ Gl. Raad, E. 114.

⁸⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214.

⁹⁾ Gl. Raad, E. 184.

74. Gulerøder, der gerne skulde vokse i Kringgaarden¹⁾, mente man var saaet tæt nok, naar en, der stod ved Enden af et Bed, kunde se 3, idet de løb op²⁾. De brugtes til adskillige Sygdomme. Imod Gulsot skulde man hænge en udhulet G., hvori den Syge havde ladet sit Vand, op i Skorstenen, og man mente da, at eftersom G. fortæredes, aftog Sygdommen³⁾. En udhulet G. var ogsaa god mod Forgørelse⁴⁾, og som The at drikke imod Sten⁵⁾. Skulde en Okse fedes, gav man den i 4 Uger G. og Vikker⁶⁾.

75. Gøgeurter brugtes til at vinde Elskov. Holdt man den friske Rod af G. i Munden, mens man kysede en Pige, kunde man vinde hendes Kærlighed, den kaldtes ogsaa Jomfru Marias Nøgler udfra den Betragtning, at den skulde være god til Barselkvinder⁷⁾. I Østjylland kaldtes den undertiden Marias Køer, fordi Roden paa en bestemt G. skulde ligne Yveret paa en Ko. Denne Rod brugte man at lægge i Sien, idet man troede, at den beskyttede imod Forgørelse af Mælken⁸⁾. I Vol mente man, at G., der ogsaa gik under Navnet Kukblomst, kunde gøre en Pige frugtsommelig, dersom hun tilfældig kom til at lade sit Vand paa den⁹⁾.

76. Hamp maatte ikke saas paa den Dag i Ugen, som Juledag faldt paa, og den maatte ikke ryskes paa den Dag, den var saaet. H. skulde helst ryskes, naar Maanen var fuld og saas den $\frac{1}{5}$ ^{10,11)}.

77. Hassel er meget gammel i dansk Historie; den yngre Runerække har et Tegn for Nødder, og det var ved de Tider i Island et Middel til at vende en Kvinde's Kærlighed at riste 9 Nødder¹²⁾. Dersom det reg-

¹⁾ Jydsk Almueliv I, 38.

²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 489.

³⁾ Thiele, 482.

⁴⁾ Gl. Raad, C 85.

⁵⁾ Wilse: Stapelstaden, 158.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

⁷⁾ Andersen: Fra Planternes Verden, 145; Kamp 407.

⁸⁾ Kamp, 406—7.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 617.

¹⁰⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 143.

¹¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2042.

¹²⁾ Det danske Folks Historie I, 405, 409.

nede Sct. Hansdag, mente man, at det vilde vedvare i 30 Dage, og saa vilde der ikke blive mange Nødder det Aar¹⁾, ligeledes mente man, at dersom det regnede paa Margretes Dag (¹³/₇) vilde Nødderne blive faa²⁾, dog sagde man paa Fredericia-Egnen, at Nødderne ikke vilde fordærves i det Aar, hvor der faldt Regn paa nævnte Dag³⁾. Lykkedes Nødderne godt, vilde ogsaa Sæden lykkes godt (Gangsted)⁴⁾, og fandt man en Hasselnød med 2 Kærner i, kaldtes den Tvillingnød og betød Lykke⁵⁾. Mod Kolden brugte man at putte en Edderkop i en Hasselnød og derefter spise denne⁶⁾, — eller man skulde tage saa mange Hasselkæppe, at man havde 1 for hver Gang, man havde haft Kolden — i hver af disse skulde man skære lige saa mange Skurer, hvorefter de skulde brændes, idet man samtidig læste en Formel⁷⁾. Til at stille Blodet, skulde en H. ogsaa være god. Den skulde skæres Midsommernat mellem Kl. 11 og 12 og smøres i Skaden, en Askegren var ogsaa god (se Ask)⁸⁾. Og med en Hasselkæp, der var skaaren Sct. Hans Aften, kunde man fordrive Hugorme; man skulde blot i Jesu Navn slaa Kreds om dem med Kæppen⁹⁾. En Mand paa Grenaa-Egnen traf engang en Hyrdedreng med en Hasselkæp. Han spurgte ham, hvor han havde skaaret den, og da han havde fortalt ham det, gik Manden derhen, læste noget op af en Bog med røde Bogstaver i, og straks myldrede det med Hugorme op af Jorden. Blandt dem var der en stor en med grøn Hale og Manke, og den nappede Drengen Hovedet af. Derefter gav Manden sig igen til at læse op af Bogen, og alle Hugormene forsvandt igen¹⁰⁾. Hassel har ogsaa været knyttet til Forestillingerne om andre Orme, navnlig

1) Thiele, 33.

2) Thiele.

3) Wilse: Stapelstaden, 154.

4) Jydsk Almuelev, Tillb. I, 296.

5) Jydske Folkeminder IV, 406; Thiele, 149.

6) Gl. Raad, C. 118, A. 86.

7) Gl. Raad, C. 118, A. 86.

8) Gl. Raad, C. 30.

9) Jydske Folkeminder IV, 402—3.

10) Danske Sagn II, 216.

Lindorme. Man sagde, at disse var kommen af de smaa Orm, som kan være i H., og de var gaaet hele igennem et Menneske. Ormen har derefter boret sig ned i Jorden og ligget der nogle Aar, indtil den var blevet til en Lindorm¹⁾. Mod Bylder mente man i Galten, at det var godt at gaa med Nødder i Lommen²⁾. Iøvrigt var Nødder (og Æbler, se senere) almindeligt anvendt ved Jule- og Nytaarsgilderne, og er ofte plantet i de saakaldte Nøddegange³⁾.

78. Hasselurt (L. Nr. 47).

79. Have-Nellike (L. Nr. 46).

80. Have-Timian (L. Nr. 65).

81. Havre. Man sagde, at H. kunde gro i en Mønjetørv⁴⁾, og at den først rigtig huskede at gro, naar den hørte Leen synge⁵⁾. Den skulde slaas, naar den stod »i sin grønne Trøje«⁶⁾, og naar Piger og Karle i Høsttiden var sammen paa Markerne, brugte Pigerne at afrive Havrekærner og kaste dem paa Karlene. De sagde da, at saa mange, som der hængte fast i deres Tøj, saa mange Kærester havde de⁷⁾. Skikken er velkendt endnu, men det maa antages, at »Kæresterne« har været mere talrigt repræsenterede i det gammel-dags Vadmelstøj end i vor Tids Klædedragter. Naar det første Havreneg viste sig, rejste Storken hjem⁸⁾. Der tiltroedes H. en vis frugtbargørende Kraft, og man skulde derfor, naar Koen havde kælvet, give den en Flaske Brændevin og et utærsket Havreneg, som holdtes i saa stor Afstand, at den maatte rykke godt i det for at faa fat i noget⁹⁾. Man maatte ikke lægge H.halm i sine Støvler, for naar man gik paa dette, vilde man komme til at sove daarligt om Natten¹⁰⁾, derimod skulde Lig lægges i Havrehalm, og noget

¹⁾ Danske Sagn II, 176.

²⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1928.

³⁾ Jævnf. Aarbogen 1925, 100; Dagbl. København, ^{26/e} 24.

⁴⁾ Tang Kristensen: Anholt, 112.

⁵⁾ Iflg. Tang Kristensen.

⁶⁾ Tang Kristensen: Anholt, 112.

⁷⁾ Kamp, 189.

⁸⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 308.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, 1038; jævnf. Kamp.

¹⁰⁾ Iflg. Tang Kristensen.

skulde medgives den Døde i Kisten, Resten brændes i Ovnsmunden, ellers vilde der snart blive Lig igen paa Gaarden¹⁾ (se ogsaa Boghvede, Byg og Halm).

82. Hestehov brugtes sine Steder at drikke som The imod Feber og Kolden²⁾, og at ryge som Tobak³⁾.

83. Hjertensfryd brugtes mod Værk og Gigt⁴⁾, mod graa Haar⁵⁾, Modersyge⁶⁾ m. fl. Sygdomme (L. Nr. 64).

84. Hjertespond (L. Nr. 56).

85. Holsurt. Bladene kogtes i Vin og brugtes imod Hoftve og Lændeværk⁷⁾. Se Nr. 6 Alant.

86. Honningurter brugtes sammen med Aske af Byghalm mod brækkede Ben⁸⁾. Se Nr. 6 Alant.

87. Hortensia ansaas for Ulykkesblomster (Silkeborg) (ligesom Fuchsia⁹⁾).

88. Hulrød brugtes imod Børnesygdomme (Nyrup¹⁰⁾).

89. Hundetunge brugtes imod Rotter¹¹⁾ og Roden at stikke ind i Endetarmen imod Ondt i Bagenden¹²⁾. L. Nr. 59).

90. Hundeurter, se Løvetand.

91. Husløg plantedes gerne paa Taget, idet man mente, det værnede mod Ildebrand¹³⁾, Hekse¹⁴⁾ eller betød Lykke i det hele taget¹⁵⁾, de maatte derfor ikke medtages, naar man flyttede, idet man da vilde berøve Huset dets Lykke. H. brugtes iøvrigt imod adskillige Sygdomme, f. Eks. som Plaster imod Hævelse paa Arme og Ben¹⁶⁾, mod Ørepine¹⁷⁾, Tand-

¹⁾ Jydsk Almueliv, 1038; jævnf. Kamp.

²⁾ Gl. Raad, D. 276.

³⁾ Wilse: Stapestaden, 156.

⁴⁾ Gl. Raad, E. 190.

⁵⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

⁶⁾ Gl. Raad, D. 339.

⁷⁾ Gl. Raad, D. 593.

⁸⁾ Gl. Raad, D. 22.

⁹⁾ Aarbogen 1925, 37; Dansk Folkemindesaml. 06/23, 545.

¹⁰⁾ Gl. Raad, E. 16.

¹¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 217.

¹²⁾ Gl. Raad, D. 100.

¹³⁾ Jydske Folkeminder IV, 407.

¹⁴⁾ Jydske Folkeminder VI, 290.

¹⁵⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I 210.

¹⁶⁾ Gl. Raad, D. 250.

¹⁷⁾ Gl. Raad, D. 633.

pine og Gigt¹⁾, mod Nattetid hos Kvinder²⁾, Bylder³⁾ o. s. fr.

92. Hvede, se Boghvede.

93. Hvidkløver, se Kløver.

94. Hvid-Lilje (L. Nr. 48).

95. Hvidløg, se Løg.

96. Hvidtjørn, se Tjørn.

97. Hyldebusken har fra gammel Tid været nøje knyttet til Hjemmet, og man har tillagt den mange gode Egenskaber⁴⁾. Navnlig har man troet, at der i H. boede en god Fe, Hyldemor, ligesom Hyldefolket skulde have deres Opholdssted der, og da baade Hyldemor og Hyldefolket kun vilde Mennesker godt, har man overført disse Folks Virksomhed med Sympati paa H. Hyldefolkene var grønne og pudsede Folks Knive og Gaffer, og var der noget i Ulave, bragte de det i Orden⁵⁾. Nogle Mennesker havde set dem, men i Almindelighed færdedes de usete omkring. I Gassum (Nørhald Herred) havde man hørt nogen græde inde i en gl. H.⁶⁾ Af disse forskellige Aarsager nærede de Gamle megen Respekt for H., og i Holmans Herred gik de aldrig forbi en H., uden at de tog Hatten af for den⁷⁾. Man mente, det var uheldigt at krybe i Skjul under en H., man kunde maaske forstyrre Hyldefolket⁸⁾, og man sagde⁹⁾, at

Hvor Hyld ej kan gro,
der kan ingen Mand bo.

Skød en H. frem under Husets Fodstykke, betød det Held¹⁰⁾. Af H. brugtes næsten alle Bestanddele i Almue-medicinen. Man plukkede Hyldeblomsterne, helst Vor

¹⁾ Gl. Raad, D. 538.

²⁾ Gl. Raad, D. 349.

³⁾ Gl. Raad, D. 96.

⁴⁾ En udførlig Omtale af H. er indleveret til Optagelse i Danske Studier.

⁵⁾ Feilbergs Ordbog.

⁶⁾ Danske Sagn I, 262.

⁷⁾ Jydsk Almueliv I, 3.

⁸⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1171.

⁹⁾ Skattegraveren VIII, 42.

¹⁰⁾ Skattegraveren VIII, 42 m. fl.

Frue Dag ($\frac{2}{7}$)¹⁾ og drak dem, som vi drikker The²⁾ eller puttede dem i Krydderposen, hvor de da sammen med andre Lægedomsurter til sin Tid kunde komme til at gøre Gavn, eller man drak Blomsterne i Øl ell. Vin imod dødt Foster³⁾, Vattersot⁴⁾ m. m. Blomstrede H. om Vinteren, opfattede man dette som et daarligt Varsel⁵⁾. Roden af H. brugtes paa den Maade, at man udtrak Saften; denne var god at drikke imod Vattersot⁶⁾, Saften af grønne Hyldebær sattes paa Brændevin og brugtes imod Gigt⁷⁾, og imod samme Sygdom brugtes der The, der var kogt paa friske Hyldeskud fra om Foraaret⁸⁾. I Jylland mente man dog, at der var Forskel paa Skuddenes Værdi; de Skud, der plukkedes nedad, virkede afførende, mens de, der plukkedes opad, gav Brækninger, og som Svedemiddel skulde de derfor plukkes ligeud⁹⁾. Indenfor den graalige Bark har Hylden mere grønlig og saftig Bark, der almindelig kaldes Mellembarken. Hvis man skrabe den øverste af, og dernæst tog den grønne Mellembark og hakkede den ganske fint og kogte den med Fløde, til der blev en hvid Grød deraf, havde man et udmærket Middel imod Udslet og Saar¹⁰⁾. Det virkede og saa ud omtrent som vor Tids Koldcream. Denne Mellembark brugtes ogsaa mod Øjensygdomme¹¹⁾, buldne Kryster¹²⁾, Kirtler¹³⁾ o. s. fr. Adskillige Symptomidler er knyttet til H., saaledes bl. a. mod Tandpine. Det sagdes, at man aarle, før Sol stod op, skulde gaa til en H., og der skulde man udsøge en Marvgren fra dette Aar. Naar den var funden, skulde man stille sig med Ansigtet imod Øst, saaledes at man har

1) Feilbergs Ordbog.

2) Fra Randers Amt XXII, 111.

3) Gl. Raad, D. 20.

4) Gl. Raad, D. 575.

5) Skattegraveren IV, 234.

6) Gl. Raad, C. 185.

7) Gl. Raad, D. 180.

8) Thiele, 437.

9) Thiele, 437.

10) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1172.

11) Gl. Raad, D. 607.

12) Gl. Raad, D. 57.

13) Gl. Raad, D. 267.

Grenen paa sin venstre Side, med et Snit fraoven og nedefter, skulde man gøre en Splint, uden at den dog løsnedes fra Grenen. Med denne skulde den syge Tand stikkes tilblods, og Splinten bøjes tilbage. Derefter skulde et Plaster af usaltet Smør paa en Lærredsklud bindes omkring, og en Ende rødt Uldgarn skulde bindes 7 Gange derom. Man skulde da skyndsomst gaa bort uden at sige et Ord; men den, som kom og saa Baandet, før det var fortæret af Vejret, vilde faa Tandpine¹⁾. Havde man Kolden, skulde man ogsaa gaa til en Hyld, stille sig under den og faa en klog Kone til at ryste den, idet hun skulde mumle²⁾

Ryste, ryste Hylde (eller Holle)
 jeg ryster for den Kolde,
 at Du skal aldrig faa Kolden mer
 før Jomfru Maria faar Sønner fler.

eller³⁾

Her kommer a mæ min kaald te dæ,
 kom do saa mæ di sundhed te mæ.

Naar der kærnedes Smør, slog Husmoderen gerne Kors over Kærnen for at værne imod alskens Førgørelse. Og lod det til, at der alligevel var kommet noget i Vejen med den, saa maatte hun have Pinde af H. eller Flyverøn (se Røn) tilrede, og hun skulde da stikke disse ind i Kærnen⁴⁾. H. er sikkert den Busk, der mest har præget Hjemmets Omgivelser, og naar man i Jyllands magre Egne skulde gøre Nar ad Folks Haver, kaldte man dem gerne en Abildgaard, »og saa var der kun en Hyld, og den stod en halv Mil fra Huset« (el. l.⁵⁾ Landsbyen Hylke paa Skanderborgkanten skal have faaet sit Navn efter de mange H.⁶⁾

98. Hørren var fra gammel Tid anset som en hellig Plante, allerede fra Hedenskabets Tid har man brugt den som Værn imod det Onde. I en Bronze-

1) Thiele, 449.

2) Orth: Trylleformler, Nr. 283 ff.

3) Skattegraveren I, 27.

4) Thiele: 242.

5) Tang Kristensen: Ordsprog, 403.

6) Danske Sagn III, 414; Dagbl. Københ., ^{29/7} 23; Nationalt., ^{24/7} 28 m. fl.

alderkiste har man fundet brændte Menneskeknogler indsvøbt i Hørlærred, uden Tvivl for at bevare den Afdøde fra alt Ondt og bl. a. hindre Gengangeri¹⁾. Langt op i Tiden har H. været brugt i lignende Øjemed, og Pontoppidan beklagede sig 1736 derover²⁾, endog op imod vor Tid har man strøet Hørfro paa Graven eller omkring Sengen for at hindre Gengangeri³⁾. Ogsaa for de levende hjalp H. Imod Hekse og Spøgelser strøede man H.fro foran Døren⁴⁾, og var Kvæg eller Mennesker forgjort, gav man dem H.fro

Isop.

at spise⁵⁾, ligesom det udstrøedes imod Møl⁶⁾ (se ogsaa Boghvede). Iøvrigt skulde H. saas paa den første Dag, Sneen var falden paa den Ager, hvor der skulde vokse H., og den maatte ikke saas for tykt. Dryppede Træerne godt Paaskemorgen, vilde det blive et godt Høraar (Fredericia), og hilste man paa en Hørager, idet man gik forbi den (jævnf. Hyld), vilde man aldrig komme til at gaa nøgen. Den, der saa mange Blus Valborg Aften, avlede megen H.; men

¹⁾ Secher: Ligbrændingens Historie 1931, 28.

²⁾ Pontoppidan: Fejekost 1923, 34, 53 ff.

³⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1931.

⁴⁾ Jydske Folkeminder VI, 290; Thiele, 705.

⁵⁾ Gl. Raad, C. 11; Jydske Folkeminder IX, 73; Kamp, 440 ff.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214; Jydske Almueliv, Tillb. I, 47, 139, 141, 1542; Dansk Folkemindesaml. 06/43, 1898, 06/44 C, 2025 m. fl.; Nationalt. Aften ^{27/7} 29.

forøvrigt satte man samme Aften (el. Sct. Hans Aften) Ris i H.ageren for at værne den imod Heksene¹⁾.

99. Iglegræs, se Soldug.

100. Isop (L. Nr. 66).

101. Jernurt (L. Nr. 61).

102. Jomfru Mariæ Nøgler, se Gøgeurt.

103. Jordbær, se Blaabær.

104. Jordhumle brugtes imod Stivhed, Tandpine, Værk og Krampe²⁾ (se ogsaa Betonie).

105. Jordæbler, se Kartofler.

106. Kaal. Det var en gammel Regel, at hvad som blev saaet udi Nyet (Nymaane) voksede i Vejret som Kaal og andre Urter, men hvad som blev saaet udi Neden voksede i Roden som Roer, Rødder og Løg³⁾. Med Hensyn til K. var der dog ogsaa meget andet at tage i Vare, og adskillige Dage er anset som de bedste for Kaalsaaningen. Saaede man paa disse bestemte Dage, undgik man Orm i Kaalen o. l. Nogle holdt paa Gregorii Aften ($\frac{12}{3}$)⁴⁾, andre Sct. Bendts ($\frac{21}{3}$), Vor Frue ($\frac{25}{3}$) eller Langfredag og for Vinterkaalens Vedkommende Sct. Hans⁵⁾. Sommerkaalen skulde helst plantes den $\frac{1}{4}$ og Vinterkaalen saa sent som til Mikkelsmis, Hovedkaal, naar Maanen var fuld⁶⁾. Ogsaa Dimmelugen (Ugen efter Paaske) ansaas for god at saa i og Urbanitide ($\frac{25}{5}$) at plante i⁷⁾. I nogle Landsbyer saaedes K. paa særlige Fællesbede (Plantebede), og saadanne har bl. a. været kendt paa Tunø⁸⁾ og i Ebeltoft⁹⁾. K. skulde plantes i Tavshed og maatte ikke plantes af Kvindfolk. Lagde man en Klat Hønsesmøg under den første Plante, forhindrede man Hønsene i at æde af K., og Ormene fordreves ved at man

¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2214; Jydsk Almueliv, Tillb. I 47, 139, 141, 1542; Dansk Folkemindesaml. 06/43, 1898, 06/44 C, 2025 m. fl.; Nationalt. Aften, $\frac{27}{7}$ 29.

²⁾ Gl. Raad, E. 144, 170, 188.

³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 111.

⁴⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 190.

⁵⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 192.

⁶⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 192.

⁷⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 191.

⁸⁾ Bjerger & Søgaard: Vider og Vedtægter II, 319 ff.

⁹⁾ Pontoppidans Atlas VII; Bøttiger: Ebeltoft I, 82.

Søndag Morgen, før Sol stod op, hvæssede en Le over Kaalstykket 2—3 Steder og slog nogle Slag med samme Le derover¹). I Gangsted sagde man, at dersom Piger satte K., vilde Hovederne revne paa Kaalen²). Nogle Steder brugte man at snitte en Revne i en Kaalplante og trække en anden igennem den, og paa Bunden af Plantehullet lagdes en Sten. Disse Planter kaldtes Kærestekaal, og de sattes for en bestemt Karl og Pige. Voksede de sammen, var det et Tegn paa, at de to vilde faa hinanden (Randers og Ut)³). (Se ogsaa Sct. Hans Urter). I det hele taget satte man gerne en K. for hvert Medlem af Familien⁴), og da ikke alle K. ansaas for gode, maatte man tage sig i Agt. Hændte det saaledes, at en K.plante havde en særlig lys og krøllet Kant, kaldtes den Ligkaal eller Dødningekaal, og plantede man den, vilde den Person, for hvem den var sat, dø inden Aaret var omme⁵). Der var ogsaa dem, der holdt paa, at blot Kaalen havde en fra det gængse afvigende Farve (sort eller hvidlig), var den en Ligkaal⁶), og en Kaalplante med 2 fra Naturen sammenvoksede Stilke varslede Død⁷). Der var ogsaa K., der varslede Sygdom (Sygekaal), de var hvide i Kanten⁸). Naar Høstmændene var færdige med at meje, havde man for Skik, at de gik til Kaalhaven og paa Skrømt gav sig til at hvæsse Leen for at angive, at nu kom Turen til Kaalene. Dette forhindrede imidlertid Husmoder og Piger ved at skænke Mjød eller Øl for dem. Skikken er kendt fra de fleste Egne af Landet, bl. a. Djursland⁹). Naar K. om For-aaret visnede, var det et Varsel om, at Rugen vilde gaa bort (Gangsted)¹⁰), og et langsomt Løvfald betød Vinterkulde og mange Kaalorme (Ormslev)¹¹). Kaalblade

¹) Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1171.

²) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 195 p. jævnf. Aarbogen 1919.

³) Jydsk Almueliv IV, 139; Danske Sagn VII, 258.

⁴) Skattegraveren IX, 235.

⁵) Thiele 655.

⁶) Feilbergs Ordbog.

⁷) Skattegraveren XV, 234.

⁸) Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1660.

⁹) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1980.

¹⁰) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 166.

¹¹) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 460.

er undertiden brugt til Lægedom, bl. a. lagde man 4—5 grønne K. paa Bylder¹⁾, men navnlig er de naturligvis brugt i Husholdningen som Mad. I Jylland kogtes K. i hvert Fald om Vinteren gerne om Søndagen, saa man havde nok til hele Ugen. Man fik da frisk K. om Søndagen, og der sattes 6 Potter af til de andre af Ugens Dage²⁾. En Bondekone i Udbyhøj, som ingen Almanak havde, brugte disse Kaalpottes til at finde ud af Tiden ved³⁾. Man sagde bl. a. i Vivild, at K. var ikke god, uden at Soen havde været i dem (kogt paa Flæsk)⁴⁾, og flere Steder havde man særlige Kilder, hvorfra hentedes Vand til Kaalkogningen, idet dette Vand ansaas for særlig godt dertil. En saadan var bl. a. Gadekilden i Randers⁵⁾ og Kaalhulken i Draaby⁶⁾. Ovenpaa Kaal maatte man ikke drikke Øl, for saa kom man til at hoste i sin Grav⁷⁾. Ganske specielt skulde man spise Kaal Langfredag, vel at mærke 9 Slags Kaal⁸⁾.

107. Kamille er brugt meget i Medicinen, og bruges endnu (L. Nr. 30).

108. Karbobenedikt, se Benedikt.

109. Kartoffler og Ærter skulde gerne sættes i Maanens Nedgang, ellers blev Toppen ved at gro⁹⁾. En Bjergmand og en Bonde, som boede ved Siden af hinanden i Lisbjerg, blev enige om at sætte K. sammen. Bonden skulde lægge Kartoffler til, og Bjergmanden skulde have Toppen, som han kørte til Købstaden med, Bonden Roden. Da Bjergmanden kom til Byen, fik han imidlertid Prygl. Derefter var de enige om at saa Ærter, og saa skulde de dele det omvendt. Men ogsaa denne Gang fik Bjergmanden Prygl, da han kom til Købstaden med sin Avl¹⁰⁾. K. gemtes tidligere

¹⁾ Gl. Raad, D. 95.

²⁾ Feilbergs Ordbog.

³⁾ Skattegraveren IX, 63.

⁴⁾ Jydsk Almueliv III, 62.

⁵⁾ Fra Randers Amt XIX, 7.

⁶⁾ Fra Randers Amt XIX 20.

⁷⁾ Jydske Folkeminder IV, 380.

⁸⁾ Thiele, 165; Danske Studier 1931, 127—53.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 32, 135, 136.

¹⁰⁾ Danske Sagn 2 I, 272—73.

under Sengen¹⁾, ingen ved vist hvorfor; og 7 K. kaldtes for Linved Ret²⁾. Raa K. brugtes ofte som Middel mod Brandsaar³⁾.

110. Kardebolle (L. Nr. 19).

111. Karsefrø brugtes kogt i sød Mælk imod Gulsot⁴⁾.

112. Kattemynte yndes meget af Katte, som gnider sig op ad dem⁵⁾.

113. Katteost brugtes forðum imod Skæver⁶⁾.

114. Kirsebærtræ. Naar K. blomstrer, skal der saas Agurker, og det hed sig⁷⁾, at

Kirsebærrenes mange Blomster i Haverne
spaar om mange Skæpper i Traverne.

Ligesaa sagde man i Gangsted, at som K. blomstrer, vil ogsaa Rugen og Vinstokken blomstre⁸⁾. At spise mange K. giver i Sagnet lang Næse til en Herremand⁹⁾.

115. Kløver kan som bekendt have 3—4—5 Blade, hvoraf Navnene. Mens 4-Kløver gerne er anset som Lykke, er 5-Kløveret anset som Ulykke¹⁰⁾. Den, der fandt et 4-Kl., vilde blive rig (Adslev)¹¹⁾, og den, der bar et saadant paa sig, kunde ikke blændes af Taskenspillere o. l.¹²⁾ At finde et 4-Kl. betød Lykke i Kærlighed (Adslev), men man maatte vogte sig for at kaste det bort, for saa vilde det bringe Ulykke. Det skulde helst gemmes paa et sikkert Sted¹³⁾. Nogle mente, at alle Ønsker vilde gaa i Opfyldelse for den, der fandt et 4-Kl.¹⁴⁾, og havde man ubevidst et saadant paa sig, naar man gik i Kirke før Sct. Hansdag, vilde

¹⁾ Feilbergs Ordbog.

²⁾ Skattegraveren II, 25.

³⁾ Gl. Raad, D. 430.

⁴⁾ Gl. Raad, C. 110.

⁵⁾ Wilse, 165.

⁶⁾ Gl. Raad, E. 132.

⁷⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1.

⁸⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 229.

⁹⁾ Jydske Folkeminder V, 357; Berl. Tid., ²⁴/₅ 29.

¹⁰⁾ Carl Hansen: Blomsterhistorier 15.

¹¹⁾ Skattegraveren IV, 45.

¹²⁾ Thiele, 553.

¹³⁾ Kamp, 213.

¹⁴⁾ Thiele, 149.

man være i Stand til at kende alle Hekse (Hobro)¹⁾. Spiste man den første Hvidkløver (eller Stedmoder), man fandt om Foraaret, vilde man ikke faa Halsbrynde det Aar²⁾ (se ogsaa Græs).

116. Kodriver
(L. Nr. 21).

117. Kongelys
brugtes til at fordrive Rotter med, og lagt i Baasene gjorde det Kvæget taabeligt³⁾. Vand af K. kunde faa Haaret til at vokse⁴⁾.

118. Korben-
dikt (L. Nr. 51).

119. Korn-
blomst. Den, som er plaget af Næseblod, skal paa Kristi Legems Dag (^{23/6}) Kl. 12 Mid-
dag opgrave Roden af en K. og holde den skjult inden i sin Haand⁵⁾.

120. Krans-
burre (L. Nr. 62).

121. Kristi
Blodsdraabe,
se Fuchsia.

122. Krum-
holt, se Enebær.

123. Krusemynte brugtes til Lægedom (L. Nr. 6).

124. Kukblomst, se Gøgeurt.

Kongelys.

¹⁾ Kamp, 435.

²⁾ Danske Sagn IV, 593.

³⁾ Jydske Folkeminder IX, 76.

⁴⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1762.

⁵⁾ Thiele, 512.

125. Kulsukker (L. Nr. 15).

126. Kvæsurt (L. Nr. 1).

127. Kærminde er ofte brugt som Kirkegaardsplante paa Gravsteder. Et Gravskrift fra 1816 paa Feldballe Kirkegaard lyder:¹⁾

Taalmodig vil jeg mig i Herrens Vilje finde;
men paa min Elsktes Grav jeg planter en Kærminde.

128. Laktuk, der undertiden er dyrket i Haverne, bruges sammen med andre Urter at lægge i Eddike og imod Hovedpine²⁾.

129. Lav. Det »hvidgraa Mos«, der kan vokse paa Træer, og som antagelig er Lav, bruges imod Gulsot³⁾.

130. Lavendel er brugt imod Møl og forskellige Sygdomme (L. Nr. 42).

131. Leverurt, se Anemoner.

132. Liljer bruges imod Hovedpine, Gigtknuder, Hoste m. m. Hug og Stød⁴⁾. (L. Nr. 48).

133. Linden plantedes ofte tidligere, navnlig i Middelalderen var den i stor Yndest, og Boller-Linden er ikke for intet bleven berømt⁵⁾. Navnlig plantedes L. ofte paa Kirkegaardene for at værne imod Lindorme⁶⁾. Barken er undertiden brugt imod brændt Skade⁷⁾ m. m. Til en L. i Gadbjerg gamle Præstegaardshave knytter der sig den Tro, at efter at den er bleven fældet, har der ikke været Lykke at finde paa Gaarden. Folkene paa Gaarden har siden den Gang sloges, og der har været megen anden Ulykke der⁸⁾.

134. Loppeurter bruges imod Tandværk⁹⁾.

135. Lyng. Blomstrede L. ovenud, vilde det blive en streng Vinter¹⁰⁾.

¹⁾ Fra Randers Amt XVI, 77.

²⁾ Gl. Raad, D. 220.

³⁾ Gl. Raad, C. 113.

⁴⁾ Gl. Raad, E. 68, 55, 62, 153.

⁵⁾ Gartner Tidende 1915, 221.

⁶⁾ Danske Sagn II, 186.

⁷⁾ Gl. Raad, D. 173, G. 22.

⁸⁾ Danske Sagn II, 552; Brandtræ Nr. 124; Dagbladet Københ.,
^{21/11} 23; Berl. Tid. Aften, ^{12/7} 29.

⁹⁾ Gl. Raad, C. 169.

¹⁰⁾ Jydske Folkeminder IV, 405.

136. Læge-Angelik (L. Nr. 17).

137. Løg, der i Oldtid og Middelaldersproget betød Urt¹⁾, ansaas for frugtbargørende²⁾. Indgav man Hestene Hvidløg, tog det Styrken fra dem, de var i Selskab med³⁾, og ridsede man et L. korsvis og gned Vorter dermed, vilde de forsvinde⁴⁾. Man brugte ogsaa L. imod Ringorme, Møl og Ligtorne⁵⁾ m. m. (se ogsaa Blomme, Kaaal og Frugttræer).

138. Løvetand (Fandens Mælkebøtte). Mælken ansaas for et udmærket Sympatimiddel. Man kom den i Fløden for at faa Smør, og kom man den i berusende Drikke, tabte disse deres Kraft. Hvad der var besmurt med L. kunde ikke forhekkes. Roden brugtes imod smitsomme Sygdomme og de tørrede Blomster imod Gigt. Endelig gjorde det Øllet syrligt, ligesom Perikum⁶⁾.

L. brugtes ogsaa til at tage Vorter af med⁷⁾. Den, som i eet Træk kunde blæse Dunene af en L., vilde snart komme til Marked⁸⁾.

139. Løvstykke brugtes til at sætte paa Brændevin sammen med andre Urter og at drikke imod Kolden m. m.⁹⁾ eller hakket som Plaster imod hævede Knæ¹⁰⁾. Man kogte det ogsaa til Kræet¹¹⁾. (L. Nr. 10).

140. Majrøn, se Røn.

141. Malurt skulde skæres paa Bartholomæi Dag (^{24/8})¹²⁾ eller paa Sct. Wols Dag (^{29/7})¹³⁾. Man skar det smaat og satte det paa Brændevin at drikke fastende imod Trangbrystethed¹⁴⁾. Man kunde ogsaa lægge den

¹⁾ Danske Studier 1904, 8 26.

²⁾ Danske Studier 1904, 8, 26.

³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 982.

⁴⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/34, 1.

⁵⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2214.

⁶⁾ Skattegraveren V, 107.

⁷⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2184, 2419; Fra Randers Amt XXII, 111.

⁸⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/24 1171.

⁹⁾ Gl. Raad, D. 277.

¹⁰⁾ Gl. Raad, D. 254.

¹¹⁾ Danske Sagn VIII, 474.

¹²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 203.

¹³⁾ Jydske Folkeminder IX, 76.

¹⁴⁾ Gl. Raad, D. 557.

grønne M. paa Smørrebrød og tage 3 Bidder 3 Morgener i Træk¹⁾. Det brugtes ogsaa at drikke imod Mavesygdomme²⁾. (L. Nr. 49).

142. Maries Køer, se Gøgeurter.

143. Marne, se Røn.

144. Martsvioler, se Bingelurt.

145. Mesterrød bandtes om Hornene paa Fæet, naar det var forgjort³⁾. (L. Nr. 58).

146. Mistelten, hvis Forekomst i Mytologien er velkendt, ansaas almindeligt for frugtbargørende⁴⁾.

147. Morgenfrue. Fandtes der M. paa en Mands Ager, skulde han gøre Gilde (Alrø)⁵⁾.

148. Moskus-Katost (L. Nr. 4).

149. Myrte, der dyrkes i Stuerne, er navnlig brugt til Myrtekranse (se Kransen). Den Pige, der selv fik sin M. til at gro, vilde aldrig faa Brug for Brudekransen (Viby)⁶⁾.

150. Mælkebøtte, se Løvetand.

151. Nellike (L. Nr. 46), se ogsaa Akeleje.

152. Niært, se Ærter.

153. Nyseurt brugtes imod Udslet og Fnat⁷⁾.

154. Nælde, se Brændenælde.

155. Nødder, se Hassel.

156. Oksetunge (L. Nr. 3).

157. Paaskelilje med Rod og Top kogtes i Mjød og blev drukket imod Kolden⁸⁾. (L. Nr. 40).

158. Palmebregne, se Bregne.

159. Pastinak (L. Nr. 34).

160. Pestilensurt (L. Nr. 8).

161. Piletræet ansaas for frugtbargørende (Livskvist), og denne Frugtbarhed kunde overføres saavel til Mennesker som til Planter. For at Frugttræer i Haven skulde blive rigtig frugtbare, skulde man i Jylland først

¹⁾ Jydske Folkeminder IX, 63.

²⁾ Gl. Raad, D. 322, E. 105 m. fl.

³⁾ Jydske Folkeminder VI, 290.

⁴⁾ Danske Studier 1904, 26, Fodnote.

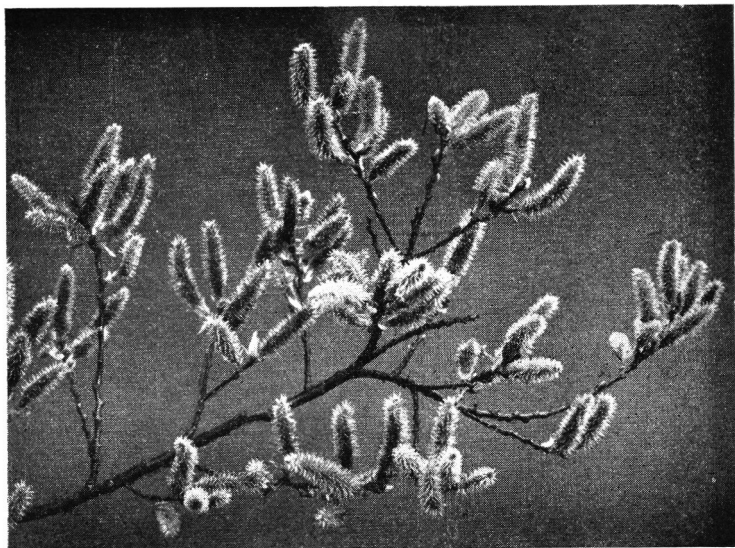
⁵⁾ Feilbergs Ordbog.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2111.

⁷⁾ Gl. Raad, E. 177.

⁸⁾ Gl. Raad, D. 277.

stikke Pilekviste i Jorden der, hvor de skulde plantes. Disse Kviste skulde atter optages paa Vor Frue Dag ($\frac{25}{3}$), og naar Frugttræerne saa blev plantede her, vilde Frugtbarheden overføres fra P. til Frugttræ (se nærmere dette Ord¹⁾). Ogsaa P.s Anvendelse som Fastelavnsris er opfattet som et Frugtbargørelsens

Pilekvist.

Middel (se Fastelavnsriset). Mod Vorter skulde man tage en Pilekvist og deri skære saa mange Hakker, som man har Vorter. Derefter stikker man hver Vorte tilblods med en Naal og bringer noget af Blodet ned i Hakket, hvorefter Pinden kastes bort²⁾. Imod Tandpine har man brugt lignende Raad med P., som anført under Hyld³⁾, og imod Gulsot skulde man

¹⁾ Jydske Folkeminder IV, 371.

²⁾ Thiele, 459.

³⁾ Gl. Raad, C. 171, 174.

grave en Flaske gl. Rødvin ned under en gammel Pil, langt fra Gaarden. Patienten skulde derefter en Morgen før Solopgang gaa hen til P., bøje højre Knæ, omfavne Træet og sige:¹⁾

Bum, Bum, a omfavner dæ,
 Modsot og Gulsot haar betaad mæ,
 den føst Fiwl, der sætter sæ paa dæ, taar de mæ sæ,
 I Jesu Navn o. s. v.

Dette Sympatimiddel, der er fortalt af en 70-aarig Kone (1912) var prøvet saa sent som 1850 (Halling). For at »dølle Vrede« kendtes et lignende Sympatimiddel (Kværs Hr.)²⁾. Man skulde gaa til en Pil og sige:

Jeg gik ind ved Piil og Piile Quist;
 der mødte jeg den Herre Christ.

Han havde 12 Engle med sig, og en Engel havde 12 Hoveder og 12 Tunger i hvert Hovede. Dermed skal jeg din Vrede ende, med Jesu Haand og Lazari Baand. Din Vrede skal forgaa som Dug for heeden Sol.

Mod Skæver blev en nulevende Mand paa Kolding-Egnen strøget over Dørtrinet med en Riskost, der blev sat op i et Piletræ³⁾, og ved Tvillum Kirke skal der have groet en Vidjebusk (Pil), hvorom en sort Mand har gaaet og slaaet med Armene og kigget ned i den. Det menes, at Herremanden paa Tvillum har begravet en Skat her⁴⁾. En særlig Tro knytter der sig til Pilens Evne som Ønskekvist (se dette Ord).

162. Pinselilje (L. Nr. 37).

163. Poppel har Almuen altid haft vanskeligt ved at skelne fra Pil, ja, man har endog formet det populære Ord Poppelpil. Baade Popler og Pil sagdes at vende deres Blade efter Solhverv⁵⁾. Om en bestemt

¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/24, 2143.

²⁾ Orth: Trylleformler, Nr. 836.

³⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/30, 2254.

⁴⁾ Danske Sagn III, 376.

⁵⁾ Andersen: Fra Planternes Verden, 50.

P. i Lildfrost (Bredsten Sogn) hedder det, at den ikke maa fældes, for saa vil Byen brænde. Omkring 1918 tænkte Bymændene paa at fælde Træet, men det fik ikke Lov at ske¹⁾. Naar Balsampoplerne lugtede stærkt, var det Tegn paa Regn²⁾.

164. Pors er undertiden brugt i Stedet for Humle³⁾. Man sagde, at Heksene kunde sidde paa Porserafter og malke Kørne⁴⁾.

165. Pæoner maatte aldrig medtages, naar man flyttede fra en Gaard til en anden⁵⁾. De brugtes i Lægedommen, navnlig imod faldende Sot⁶⁾. Og havde et Barn »Slag«, skulde man tage 40 Pæonkærner og trække dem paa en Traad og binde denne om Halsen paa den Syge. Hver Morgen skulde der da tages 1 af Snoren, den skulde stødes og gives den Syge i Vand sammen med 3 Draaber af Forældrenes Blod (3 af Faderens og 3 af Moderens). Man kunde ogsaa opgrave en Pæonrod Sct. Hans Aften og hænge den om den Syges Hals⁷⁾. (L. Nr. 25).

166. Rabarber er brugt en Del imod Kirtler, Blegsot og Gulsot m. m.⁸⁾

167. Ranunkel, se Smørblomst.

168. Regnfang (L. Nr. 7).

169. Revling. Det sagdes, at Heksene pudsede deres Sko med R. Sct. Hans Aften, før de red til Blokshjerg, eller at Fanden havde smurt sine Støvler med dem den Aften, og derfor var de ikke gode at spise efter Sct. Hans⁹⁾.

170. Roe. Alle Roevækster skulde helst saas i aftagende Maane, alle Urtevekster ved tiltagende, men Ærter (se dette Ord) lykkedes bedst, naar de saedes i sidste Maaneskifte¹⁰⁾ (se ogsaa Kaal).

¹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/31, 2323; Brandtræ, Nr. 13.

²⁾ Jydske Almueliv, Tillb. I, 236.

³⁾ Føjlsbergs Ordbog,

⁴⁾ Jydske Folkeminder VI, 291.

⁵⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1171, 1178.

⁶⁾ Gl. Raad, E. 34, F. 11; Thiele 503.

⁷⁾ Danske Sagn IV, 624; Jydske Folkeminder VI, 380, IX 3; Berl. Tid., ¹¹/₇ 26.

⁸⁾ Gl. Raad, E. 80, 9.

⁹⁾ Tang Kristensen: Danske Sagn VI, 145.

¹⁰⁾ Thiele, 296.

171. Romersk Regnfang (L. Nr. 7).

172. Rosmariner maatte man ikke lugte til, for saa fik man Kræft i Næsen¹⁾.

173. Rude (L. Nr. 22).

174. Rug. Ligesom vedr. Byg og Kaal m. fl. (se dette) eksisterer der ret mange Regler for, hvornaar Rugen skal saas; høstes o. s. fr. En gammel Mand, der hed Søren og boede i Haslum, holdt paa, at R. ikke maatte saas før Sct. Søren's Dag ($28/10$)²⁾, og man vidste, at en tør Marts vilde give et varmt Ruggulv³⁾, ligesom mange Rønnebær ogsaa betød en god Rug-avl⁴⁾. Om den 1. August sagde man⁵⁾, at

Per Fængsels Regn
gør Rugen klejn,

og Rugen kunde gerne drage til Sct. Hans Marked og stede en Dreng, der kunde sætte Toppen paa Skæppen (Gangsted)⁶⁾. Til Majdag skulde R. kunne skjule en Lærke og til Pinse en Krage⁷⁾. Naar der var Hul i Rugkærnerne, var R. tjenlig til at høstes, men lod man den staa, til Hullet var lukket, blev den overmoden⁸⁾. Rugkerner skulde være gode imod Forgørelse m. m.; var det Mælken, der var noget galt med, skulde man tage 3 Rugkorn af en og samme Vippe og stikke dem ind under et Baand paa Kærnen⁹⁾. Og for at faa en god Sædemand ud af en nyfødt Dreng skulde han lægges i et Sædelæb (Saa-kury), og idet Jordemoderen da strøede R. paa ham, skulde hun fremsige følgende Formel:¹⁰⁾ Ligesaa mange Guds blide Ansigter, som her ere, ligesaa mange Fald skal Vorherre bevare dig fra (Arret paa den spidse Ende af en Rugkærne kaldtes Vorherres **Ansigt**).

1) Danske Sagn IV, 626; Gl. Raad, D. 220.

2) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 113.

3) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 834.

4) Jydske Folkeminder IV, 405.

5) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 780.

6) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 40.

7) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 733.

8) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 41.

9) Thiele, 243.

10) Orth: Trylleformler, Nr. 781.

Fandt man en Rugkærne i et Brød, man spiste, skulde det sættes over Døren; den, der da først gik ind under det, bar Navnet paa den Tilkommende¹⁾. Naar man indtog en Hest af Græsset, skulde den ikke have noget Vand før 2den Dags Aften, men man skulde give den Rughakkelse og røde Rønnebær under Foderet²⁾ (se ogsaa Blaabær, Byg, Boghvede, Halm og Røn).

175. Rude (L. Nr. 22).

176. Røllike (ogsaa Rug-Røllike) ansaas for god for Mennesker at drikke som The og for Kreaturer af faa i Foderet³⁾.

177. Rønnebærtræet. I de nordiske Sagn berettes det, at Tor reddede sig fra at drukne i Aæn Vimr ved at faa Tag i en Røn⁴⁾, og maaske fra dette Forhold stammer Troen paa Rønne som Værn imod det Onde. Man brugte derfor R. paa mange forskellige Maader, man gjorde sig Plove deraf⁵⁾, ja, endog Ligkister⁶⁾, saaledes som Folkevisen siger det, at

Den Kiste er af det røde Røn,
slet ingen den forgør i Løn.

Med den »røde Røn« mentes Flyverøn, dette er et Rønnetræ, som er vokset i et andet Træ eller paa andet Sted over Jorden, saaledes som det kan træffes, bl. a. i Muren paa Maria Magdalene Kirke ved Kalø. Man mente, at disse Træer, som ikke voksede paa Jorden, havde ingen Hekse Magt over, og Kviste eller Træ derfra beskyttede kraftigt. Skulde de bruges til Lægedom, skulde de skæres paa Kristi Himmelfartsdag⁷⁾. Brugen af disse var ret udbredt i gl. Dage, saaledes at Pontoppidan (1736) maatte advare imod dette Hedenskab⁸⁾. Man brugte R. som Kærnestave⁹⁾,

¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 566.

²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 166.

³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1190; Jydske Folkeminder IX, 76.

⁴⁾ Secher: Ligbrændingens Hist. 34.

⁵⁾ Kamp, 265.

⁶⁾ Jydske Folkeminder II, 118.

⁷⁾ Kamp, 460.

⁸⁾ Pontoppidan: Fejekost, 53.

⁹⁾ Pontoppidan: Fejekost, 53.

og Sct. Hans Aften og Valborg Aften sattes der Kviste af R. over alle Døre¹⁾, i hver Kobaas skulde der være R., helst saa stort et Stykke, at det kunde ligge tværs over hver Ko²⁾, Personer bar Pindene paa sig³⁾, og der boredes Hul i Kvægets Horn til Rønnekviste⁴⁾, en gammel Kone i Torsager syede endog en R. fast i sin Særk, saa var hun sikker paa altid at have den hos sig⁵⁾. Ogsaa mod Sygdomme skulde R. hjælpe, saaledes brugte en Heks i Grøttrup R. for en Barselkvinde⁶⁾, og gennem en flækket Rønnegren førtes Børn, der havde Skæver⁷⁾ (se ogsaa Hyld, Hør, Rug).

178. Salvie (L. Nr. 53).

179. Sankthansurter er fra gammel Tid brugt til at udforske Skæbnen for Familiernes Medlemmer m. m. Man tog Sct. Hans Aften S. ind og satte dem op under Bjælken, idet man satte 1 for Karlen, 1 for Pigen, 1 for Husmoder o. s. v. Voksede de opad, var det et godt Tegn; men voksede de nedad betød det Affældighed, og visnede de, vilde den, for hvem de var sat, dø. Voksede 2 Planter imod hinanden, vilde det sige, at de 2, for hvem de var sat, havde Sympati for hinanden, og var det Karlen og Pigen el. 1. de var sat for, betød det, at de vilde faa hinanden⁸⁾. Ogsaa denne Skik kritiseredes af Palladius⁹⁾.

180. Sar (L. Nr. 52).

181. Selledonie, se Svaleurt.

182. Semperfi, der dyrkedes i Stuerne, brugtes imod Brandsaar¹⁰⁾.

183. Sevenbom ansaas for et godt fosterfordrivende Middel¹¹⁾.

¹⁾ Jydske Folkeminder IV, 397 m. fl.

²⁾ Skattegraveren X, 15.

³⁾ Thiele, 724.

⁴⁾ Danske Sagn VII, 302.

⁵⁾ Danske Sagn VII, 227.

⁶⁾ Fra Randers Amt IX, 115.

⁷⁾ Kamp, 461; Dagbl. Københ. ^{28/8} 24.

⁸⁾ Thiele, 622; Kamp, 188; P.

⁹⁾ Pontoppidan X og 67; Berl. Tid. ^{20/6} 26.

¹⁰⁾ Fra Randers Amt XXII, 111.

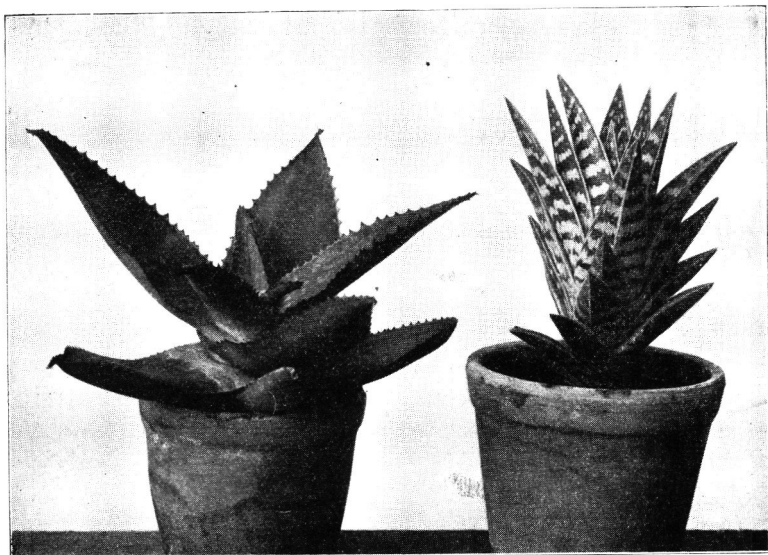
¹¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1824.

184. Singrøn (L. Nr. 43).

185. Siv. Rødderne kogtes og blev drukket imod Sten¹⁾.

186. Skarntyde (L. Nr. 18).

187. Skovmærker maatte man ikke lugte til efter Valborg Dag, Heksene havde ladet deres Vand paa dem²⁾. Plukkedes de paa Kr. Himmelfartsdag, mente man, at de kunde lugtes hele Aaret (Vejle Amt)³⁾.

Sempervi.

188. Skræppe. Rødderne brugtes imod Tandpine, dog ikke Rødderne af Tordenskræppe⁴⁾.

189. Slaaen brugtes til at klare Mosten med⁵⁾ (se ogsaa Byg).

190. Slangeurt (L. Nr. 36).

191. Smære, et jydsk Udtryk for Kløver (Smærfire-

¹⁾ Gl. Raad, D. 463.

²⁾ Jydske Folkeminder IX, 76.

³⁾ Jydsk Almuelev, Tillb. III, 6, 2489.

⁴⁾ Jydske Folkeminder VI, 282.

⁵⁾ Wilse, 155.

Firkløver o. l. Hvide S. kogtes i Mælk og blev drukket imod stærke Tider hos Kvinderne (Vejle-Eggen¹).

192. Smørblomster holdt man under Hagen. Gav de en gul Plet paa denne, betød det, at Vedkommende havde Smørlykke (Held med Kærningen)²).

193. Soldug vokser i Mosen. Dersom Faarene aad af dem, mente man, at de vilde faa Igler i Maven³).

194. Spansk Kørvel (L. Nr. 50).

195. Springknap (L. Nr. 29).

196. Stedmoderblomster maatte man ikke lugte til, for saa fik man en Stedmoder⁴).

197. Stjerneskeerm (L. Nr. 12).

198. Stokrose, se Althæa.

199. Stormhat (L. Nr. 41).

200. Svalerød (L. Nr. 23).

201. Svaleurter ansaas for Lykkeblomster; de brugtes til at fjerne Vorter med⁵), og imod Ringorme og aabne Saar⁶).

202. Sæbeurt (L. Nr. 16).

203. Tandbæger (L. Nr. 5).

204. Timian (L. Nr. 65).

205. Tjørn. Under T. mente man, at Lærkerne laa i Dvale om Vinteren⁷). De er fordum ofte plantet paa Grave og findes tit paa saadanne i den aabne Mark (Pestgrave), hvorfor der er knyttet megen Tro til saadanne enligt voksende Tjørn (eller Tornebuske). En berømt T. er Voldumtjørnen, der staar ved Vejen mellem Hvalløse og Voldum. Den skal være ca. 400 Aar gl., og det siges, at den ikke holder op at gro. Naar Folk har villet grave ved den, har det altid set ud, som om det brændte i Hvalløse, og saa har de skyndt sig derhen⁸). En anden er Fandens Torn i Vester Alling Mark. Ved den er der set 2

¹) Gl. Raad, D. 553.

²) Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1171.

³) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 1245.

⁴) Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1171.

⁵) Carl Hansen: Blomsterhistorier, 7—8.

⁶) Gl. Raad, E. 122, D. 504.

⁷) Jydsk Almueliv, Tillb. I, 1500.

⁸) Dansk Folkemindesaml. 06/23, 1931; Brandtræ, Nr. 123.

Muldvarpe med en Guldvogn forsvinde¹⁾. Om Præste-Tornen i Agri er der skrevet et langt Digt af Pastor Biltzing (ca. 1880)²⁾, og om en T. i Skaade hedder det, at naar man prøver at hugge i den, hører man et Barn skribe derinde. Det skal komme af, at en Pige engang har undlivet sit Barn der³⁾. I Hvilbæk findes nogle nu fredede T., som en tidligere Ejerinde har betalt 500 Rdlr. for at forpligte senere Ejere til Fredning af dem⁴⁾. Og fra Hammel fortælles det, at naar der gror en T. op ved en Sten paa Kappelsballe, og en Skade bygger Rede med 3 Æg deri, udruges der af disse 3 brogede Hesteføl, og saa skal der staa et blodigt Slag ved Kappelsdal. Men dersom Kærnerne i Æblerne forinden vender sig, skal der ikke komme til at staa noget Slag⁵⁾. Paa Flensted Mark skal være jordet en ukendt Mand. Jorden er siden skænket til Kirken, og der er lagt Vej derover. Ved Stedet vokser nogle Hvidtjørn, hvorved der skal være Spøgeri om Natten. En Aften gik 2 Mænd ad denne Vej, de gik vild og kom 3—4 Gange tilbage til T.⁶⁾ Paa en Høj i Skellet mellem Tarring og Blaugstrup staar en T., og under den mener man, at Bjergmanden boede⁷⁾. En Pesttjørn er ogsaa kendt i Ovsted⁸⁾, og mellem Gaardene V. Tammestrup og Gjesing i Hylke Sogn vokser en T., som skal kaldes Laurs Gløs Busk. Ved den skal der være Spøgeri⁹⁾. Sydligere i Vejle Amt kendes ogsaa adskillige T., hvortil der er knyttet Tro.

206. Tobak. Bladene brugtes at paabinde syge Steder imod Frostknuder¹⁰⁾ eller lagt i Blød at drikke imod Forstoppelse¹¹⁾

¹⁾ Jydske Folkeminder VIII, 60.

²⁾ Fra Randers Amt XXIII, 82—83.

³⁾ Danske Sagn III, 379.

⁴⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2236, 06/134 m. fl.

⁵⁾ Danske Sagn 2, II, 235.

⁶⁾ Danske Sagn V, 578—79.

⁷⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2219.

⁸⁾ Danske Sagn III, 2213.

⁹⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2236; Dagbl. Københ., ²⁷/₅ 25.

¹⁰⁾ Jydske Folkeminder IX, 63.

¹¹⁾ Gl. Raad, D. 144.

207. Tordenskræppe (L. Nr. 8) (se ogsaa Skræppe).

208. Valnød. For at kunne bære Frugter mente man paa Koldingegnen, at V. maatte bankes med tykke Kæppe¹⁾.

209. Vibefedt sagdes at have 2 Rødder hver af Skikkelse som et Menneske. Den ene (Mariashaand) sank, naar den lagdes i Vand, den anden (Judas-haand) flød ovenpaa, den var nemlig falsk²⁾.

210. Vikker, se Gulerødder.

211. Violer, se Bingelurt.

212. Æblet er Nordens ypperste Frugt, og Yduns foryngende Frugter var Æbler. Fra gammel Tid har man troet, at Æ. var den Frugt, der foraarsagede Syndefaldet i Edens Have, og man er endog gaaet saa vidt, at man har kaldt Mandens Strubehoved for Adamsæble, udfra den Tro, at det sidder der, fordi Adam fik Æ. galt i Halsen³⁾. Æ. har været ret eftertragtede, maaske navnlig dem, der hængte til Skue i Haver, hvor Æ ellers var sjældne. Det hed sig, at den, der stjal Æbler ved Sct. Niels Grav, vilde blive lam til Straf herfor⁴⁾, og en nulevende (1896) Mand har fortalt om en Degn, som havde haft Evne til at »binde Folk«, og som havde bundet en Æbletyv i sin Have⁵⁾, noget lignende sagdes om en Præst i Blegind⁶⁾. Ved den hellige Kilde i Vistoft ofredes gerne et Æ. eller en Toskilling af dem, der søgte Helbredelse⁷⁾. Æ. har iøvrigt været brugt ved Højtider, især Jul⁸⁾. Ved Kaffegilderne sloges Karlene med Husmoderen om Æ for Spøg (Avning)⁹⁾, og ved Fastelavn skænkede Pigen et Gadelam et stort smukt Æ (Rougsø Herred)¹⁰⁾. For at undgaa Sygdom i det kommende Aar

¹⁾ Danske Folkemindesaml. 06/23, 2254.

²⁾ Jydske Folkeminder IV, 407.

³⁾ Thiele, 543.

⁴⁾ Thiele: Folkesagn I, 35.

⁵⁾ Danske Sagn IV, 375.

⁶⁾ Danske Sagn IV, 342.

⁷⁾ Fra Randers Amt XIX, 22.

⁸⁾ Ussing: Aarets Højtider 19, 31, 37, 53, 86, 104.

⁹⁾ Jydske Almueliv III, 100.

¹⁰⁾ Feilbergs Ordbog.

skulde man Paaskemorgen fastende spise et Æ.¹⁾, en Skik, der er uhyre udbredt endnu. Æ spistes dels friske, navnlig tørrede²⁾. Under Æbleplukningen maatte man ikke tage den sidste Frugt af Træet, den var et Slags Offer til dets Frugtbarhed. Nogle holdt dog paa, at man netop skulde plukke rent, og hvis der tiltrods for, at man mente at have gjort dette, dog var et siddende paa Træet, troede man, at det var et Varsel om, at Nogen vilde dø paa Gaarden, ligesaa betragtede man et Æ., som var fundet paa et særligt Sted (f. Eks. i en Grøft), som forgjort, og dette maatte derfor naturligvis ikke spises (Endelave)³⁾. Naar man skrællede et Æ og derefter kastede Skrællen bag over sit Hovede, vilde de Slyng, som Skrællen dannede, vise Bogstaverne paa den Tilkommende⁴⁾. Var en Pige saa heldig at kunne skrælle et Æ. saaledes, at Skrællen forblev hel, var det et Tegn paa, at hun vilde faa en Kjole inden Aaret var omme⁵⁾. Drømte man om Æ. om Vinteren, betød det Dødsvarsel⁶⁾ (se ogsaa Blomme).

213. Ærter skulde paa Fredericia-Eggen saas ved Fuldmaane, ellers blev de ikke modne⁷⁾ — andre holdt paa tiltagende Maane⁸⁾, men Præsten i Glenstrup holdt strengt paa, at de skulde saas i Nymaane; saaedes de i aftagende Maane, mente han, at der ingen Bælge blev paa dem⁹⁾. Dersom de afhuggedes i Nymaane, blev de haarde og meget onde at syde og koge; saaedes de i Østenvejrr blev de ogsaa haarde at koge; ellers plejede man at saa dem Langfredag¹⁰⁾. Særlig gode blev Æ., naar de blev kogt i Vand fra Ærtehulken i Draaby¹¹⁾. Æ. var gode til mange Ting.

¹⁾ Danske Folkemindesaml. 06/23 div., National. Tillæg, ⁵/₄ 25.

²⁾ Aarbogen 1926, 58.

³⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2246.

⁴⁾ Thiele, 615.

⁵⁾ Thiele, 186.

⁶⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1465 og 1467; Dagbl. Københ., ¹²/₉ 23; Danske Studier 1932.

⁷⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 133.

⁸⁾ Thiele, 296.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 134.

¹⁰⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 132; Fra Randers Amt VIX 20.

¹¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 132; Fra Randers Amt, VIX, 20.

Saaledes kunde man aftage Vorter med dem Man skulde stryge Vorterne en for en med Æ. og kaste disse en for en i Vandet¹⁾. Dette kaldtes at »stryge Vorter«. Man kunde ogsaa tage nogle stjaalne Æ., lige saa mange i hver Haand, som der var Vorter paa den, og kaste disse i en Brønd, sigende: A drone all min Worter²⁾. Ønskede en Pige at vide Navnet paa sin Tilkommende, skulde hun hænge en Ærtebælg med 9 Ærter i (Niært) op over Døren, og den der først 3 Gange er gaaet under den, bærer den Tilkommendes Navn³⁾. En Niært betød iøvrigt Lykke⁴⁾ (se ogsaa Boghvede, Kartoffler, Kløver og Roer)

III.

214. Blomster af mange Slags har gennem Tiderne været brugt til Livets og Dødens Fester og er navnlig i vor Tid bleven mere og mere almindeligt. Ikke alle har dog været lige gode: Bryllupsbordet maatte saaledes ikke pyntes med hvide B., thi saa blev Børnene i Ægteskabet stygge⁵⁾, selv om hvide B. ellers var paa Mode i en vis Periode (Firserne)⁶⁾. Paa Djursland fik den Døde jævnlig en Blomsterkost i Haanden⁷⁾. Det var almindeligt ikke anset for godt at drømme om røde B.⁸⁾, dog mente man i Jylland netop, at dette betød Lykke, og at det at drømme om hvide B. betød Dødsvarsel⁹⁾. Man maatte aldrig tage B. fra en Grav, det kunde give Ulykke¹⁰⁾.

215. Brandtræer, se Træet.

216. Fastelavnsløbet er oprindeligt (som nævnt under Pil) et Tegn paa det vaagnende Foraar og et Middel i Frugtbargørelsens Tegn. Derfor risede man fordem kun unge, gifte Kvinder. Der kendes flere

¹⁾ Thiele, 464, 465 og 467.

²⁾ Orth, Nr. 519.

³⁾ Thiele, 614.

⁴⁾ Thiele, 149.

⁵⁾ Thiele, 358.

⁶⁾ Johs. Jørgensen: Taarnet, 60.

⁷⁾ Feilbergs Bondeliv, 109.

⁸⁾ Thiele, 200.

⁹⁾ Jydske Folkeminder IV, 406.

¹⁰⁾ Dansk Folkemindesaml. 06/23, 2213; Berl. Tid. Aften, ³/₉ 29 m. fl.

Slags R., dels det tredelte F., der pyntedes med Papir og Flitter, dels Riset som en Ferle eller et Granris med Papirsbaand¹⁾. Det gjaldt i gl. Dage om at rise Folk op af deres Senge og faa dem til at give Boller, og Langfredag skulde man da give de Ris tilbage, man havde faaet til Fastelavn (Paaskekræpper eller Fastelavnsris). Skikken synes at have været mere udbredt i det sydlige end i det nordlige Jylland og er nu næsten uddød²⁾.

217. Frugttræer vilde først blive rigtig frugtbare, naar de havde faaet overført Pilekvistens livgivende Kraft (se Pil), men selv efter dette krævede de Pleje. Dersom det blæste Nytaarsaften, skulde man gaa ud i Haven og ryste dem godt igennem, blæste det ikke, skulde man blot gaa ud og se paa dem, saa vilde der blive god Frugt næste Sommer³⁾. Sine Steder holdt man ogsaa paa, at der til Jul eller Nytaar skulde bindes Halm om dem for Frugtbarhedens Skyld (se Halm). Beskæringen af F. skulde udføres den $\frac{9}{6}$ Kl. 9 Form.⁴⁾ eller paa Abelones Dag ($\frac{30}{7}$), saa groede Træerne bedst⁵⁾. Naar de var kommen i den bæredygtige Alder, piskede man i det sydl. Østjylland F., for at de skulde blive frugtbare (jævnf. Valnød og Fastelavnsris⁶⁾), og dersom man om Sommeren hængte Skalotteløg op i F., vilde disse holde Fuglene borte⁷⁾.

218. Græs og Kløver (se dette) skulde helst saas i Maanens Opgang, saa groede de bedst⁸⁾. Var der megen Sne om Vinteren, kunde man ogsaa vente meget Hø men kun lidt Korn og Straa⁹⁾, og var det ondt Vejr til Kyndelmisse ($\frac{2}{2}$), kunde Bonden frit rive Høet ud af Stakken med begge sine Hænder, thi da vilde der blive meget Hø, men var det godt Vejr, skulde han

¹⁾ Jydske Samlinger 2, III, 120, Skattegraveren X, 60 m. fl.

²⁾ Nationalt. Aften, $\frac{14}{2}$ 31.

³⁾ Thiele, 312.

⁴⁾ Jydske Almueliv, Tillb. I, 224.

⁵⁾ Jydske Folkeminder IX, 75.

⁶⁾ Dansk Folkemindesaml. 06 23, 2254.

⁷⁾ Dansk Folkemindesaml. 06 24, 1171; Nationalt. Aften, $\frac{6}{10}$ 28.

⁸⁾ Jydske Almueliv, Tillb. I, 137.

⁹⁾ Jydske Almueliv, Tillb. I, 248.

passer paa¹⁾. Frøs det Gregorii Dag, blev det ringe Slet og et ringe Græsaar²⁾, men³⁾

Gregori Tø

er saa godt som 24 (ell. 100) Læs Hø.

Faldt der Regn paa Margretes Dag (¹³/₇), kom Bonden til at stjæle sit Hø og sit Korn ind, og der vilde kun blive faa Nødder (se Hassel)⁴⁾, og frøs det Paaskenat, vilde der ogsaa kun blive ringe Hø⁵⁾. Man sagde i Gangsted, at Engene satte Græs ved St. Jørgensdag (²³/₄)⁶⁾, og var Vinden Norden paa Valborg Aften, blev der kun lidt Hø⁷⁾. Til Gengæld hed det, at⁸⁾

Grør Græsset med vaade Lokker,

da kan det høstes med tørre Sokker.

Dersom Kornet voksede godt, vilde der kun blive lidt Hø⁹⁾, og det Hø, der blev slaaet i sidste Maaneskifte, blev det kraftigste Foder til Mælk og Fløde¹⁰⁾. Naar Frøen sang Tørvene hjem, og Kukmanden kukkede Høet hjem, vilde de hverken faa Tørv eller Hø for tørt¹¹⁾, og naar Hjejlen fløj i Slet og sang »kyhy«, betød det »kør Hø«, og saa skulde man skynde sig, for da vilde det blive et vanskeligt Vejr¹²⁾. Kukkeren rejste, naar den havde set den første Høstak¹³⁾ (eller naar den havde set 9)¹⁴⁾. Gav Hundene sig til at æde Græs, betød det Dødsvarsel (eller Sygdom)¹⁵⁾. Hvor man undertiden kunde træffe en Krans eller Rundkreds, hvor Græsset stod tykkere end ellers,

¹⁾ Thiele, 10.

²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 685.

³⁾ Thiele, 17 og 39

⁴⁾ Thiele, 17 og 39.

⁵⁾ Thiele, 17 og 39.

⁶⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 725.

⁷⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 729; Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1.

⁸⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 729; Dansk Folkemindesaml. 06/24, 1.

⁹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 237.

¹⁰⁾ Thiele, 295.

¹¹⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 1379.

¹²⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1328.

¹³⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 239.

¹⁴⁾ Thiele, 36.

¹⁵⁾ Thiele, 670; Jydsk Almueliv, Tillb. I, 434.

havde man en af Ellefolkets Dansepladser for sig¹⁾, og i Dyben paa Kristrup Mark, hvor der var en Plet i Græsset, som altid stod grønt, sagdes en Jomfru at være bleven dræbt af sine Forældre²⁾ (se ogsaa Rug).

219. Halm maatte ikke brændes, for saa kunde man faa for lidt af det næste Aar³⁾. Ægtefolk maatte ikke have Boghvedehalm i Sengene, for saa vilde Børnene faa rødt Haar, laa der Halmstraa overkors uden for Sengen om Morgenen, betød det Dødsvarsel, men lagde man dem selv overkors, var de Værn imod Hekse m. fl.⁴⁾ Under Lig lagdes gerne Rughalm⁵⁾.

220. Hultræer er Træer, hvis Stamme er kløvet og atter sammenvokset eller lign., hvorved der er fremkommet et Hulrum (Hul) mellem Stammerne. Drog man Syge derigennem, vilde de blive raske (se ogsaa Træet⁶⁾).

221. Kirkemaj kaldtes saadanne Majgrene (af Birk m. fl.), som brugtes til at pynte Kirkerne med til Pinse, de er bl. a. købt til Horsens Kirker⁷⁾. (1700-erne) (se ogsaa Majtræet).

222. Kransen har ligesom Blomster været brugt til Livets og Dødens Fester. Brudekransen, der i vor Tid navnlig bindes af Myrter, har afløst Kransen af Fletteværk m. m. Brudekransen bandtes ofte af Præstekonen⁸⁾. Bruden maatte ikke prøve den paa sit eget Hovede, naar den var bunden, og Djævelen kunde ikke faa Magt over den, der bar en Brudekrans⁹⁾. Ligkransen er paa Landet noget yngre end Brudekransen (se ogsaa Majtræet).

223. Krydderposen fandtes ved Sct. Hans af Lægeurter af mange Slags saasom Humle, Lavendel, Krusemynte m. fl. krydrede Urter. Den brugtes navnlig mod Hovedsmerter¹⁰⁾.

1) Thiele, 758.

2) Danske Sagn IV, 256.

3) Møller: Fester og Højtider, 258, 363.

4) Feilbergs Ordbog.

5) Møller: Fester og Højtider, 268, 363.

6) Danske Studier 1932, 33 ff.

7) Jydske Samlinger 2, II, 377 ff.

8) Tang Kristensen: Anholt, 105; Gads d. Magasin 1929.

9) Feilbergs Ordbog.

10) Fra Randers Amt XXII 111.

224. Langfredagsris, se Fastelavnris.

225. Majtræet var i Jylland gerne en Bøg, som graves op i Skoven og til Majfesten førtes til Landsbyen og plantedes paa Gadestævnet el. l. Sted. Nogle fik Lov at gro, andre fornyedes fra Aar til Aar. Om M. paa Assentoft Gade hedder det, at det skal være stjaalet og derefter plantet der¹⁾. I Javngyde stod i mange Aar et M. midt i Byen. Omkring dette dansede man, og Træet blev pyntet med Kranse. Den Pige, der lavede den kønneste Krans var ogsaa den pæneste Pige. Gadindens Krans var den øverste²⁾. Paa Torvet i Rye stod et M., og hver Pige kom ligeledes her med sin Krans og Dansen gik omkring Træet. Dette var taget i Skoven³⁾. M. i Hvirring var foræret af Herremanden, — det blev gravet ned i Jorden, rejst ved 4 Reb. Det var en slank Bøg med en smuk Krone, der omhængtes med Kranse⁴⁾. Ved Festerne omkr. M. sang man Majviser af forskellig Art⁵⁾.

226. Træet. Man sagde, at paa Fabiani Dag ($20/1$) steg Safterne af Roden op i T.⁶⁾ Det var ikke ligegyldigt, hvornaar T. toges i Brug, T. til at bygge med skulde helst fældes mellem Viti og Lucia Dag ($15/6$ — $13/12$), og T. hugget fra Fuldmaane til sidste Kvarter raadnede ikke. T. hugget mellem begge Vor Frue Dage ($25/3$ — $8/9$) fordærvedes ikke. T. til Arbejde skulde fældes, naar Maanen var fuld, og T., som skulde vokse, skulde tages i Thord Maaned (Januar) eller til Mikkelmis ($29/9$)⁷⁾. T., der fældedes i Februar og de to sidste Fredage i Marts, ansaas ogsaa for ikke at kunne raadne⁸⁾. Til »9 Slags Træ« knyttedes der sig den Tro, at de hjalp imod Sygdomme. Samlede man saaledes paa 9 Torsdage 9 Slags T.knopper og lagde dem paa Rad under Alterklædet om Søndagen under Guds-tjenesten, og derefter hængte dem om Halsen paa

¹⁾ Jydsk Almueliv IV, 19.

²⁾ Jydsk Almueliv IV, 17.

³⁾ Jydsk Almueliv IV, 18.

⁴⁾ Jydsk Almueliv IV, 17.

⁵⁾ Aarbogen 1926, 144—45.

⁶⁾ Danske Studier 1930, 97—132 m. fl.

⁷⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 180.

⁸⁾ Jydsk Almueliv, Tillb. I, 177.

Sindssyge, vilde de blive raske¹⁾, og Spaaner af 9 Slags T., som var lagt paa Gløder, var godt imod Børn, som græd meget²⁾. Imod Vorter skulde man tage en hvid Skovsnegl, som Vorterne gnedes med. Derefter skulde man stikke en Pind igennem den og sætte den op i et Træ³⁾. Mod Tandpine gjaldt et lignende Raad som meddelt under Hyld (se dette Ord⁴⁾), og imod Gulsot skulde man lade en Træglød falde 3 Gange mellem Linnedet og Kroppen, og gentage dette hver Torsdag Aften, indtil Sygdommen var forbi⁵⁾. Dersom Kattene rev i T., og de vred Halen snart til den ene, snart til den anden Side, var det Tegn paa at Vinden vilde vende sig⁶⁾. Havde et Barn Skæver, skulde det 3 Gange i Stilhed føres gennem et sammenvokset T. (se Hultræ), idet man hver Gang bad Fadervor⁷⁾. Til en Del bestemt udpegede T. er der knyttet Tro (jævnfør Bøg, Eg, Tjørn m. fl.) Et saadant staar i Rugaard Skov (Rosmus Sogn) og det skal om Dagen se ud som et T., men om Natten som et Ellefolk, og man har set Ellefolk gaa der omkring ganske levende. T. har ikke Blade, og det vil være farligt at volde det Skade, da de Underjordiske har Sammenkomster under dets Grene⁸⁾. Om nogle T. ved Abbed Niels' Grav er det fortalt, at de ikke maatte fældes, da der da vilde ske et eller andet galt⁹⁾. Og ved Vejen fra Rye Mølle til Rye By staar et T., om hvilket det hedder, at dersom det falder, brænder Ry Mølle¹⁰⁾.

227. Ønskekvisten. Den, der vil søge en Skat, og som forstaar sig paa sligt, skal tage en Vaand, som med særegen Kundskab er skaaret af en Pil, og med denne i Haanden søger han, indtil han mærker, at

1) Gl. Raad, C. 13; Aarbogen 1919, 65—68.

2) Gl. Raad, A. 106.

3) Thiele, 470.

4) Thiele, 448.

5) Thiele, 485.

6) Jydsk Almueliv, Tillb. III, 1304.

7) Thiele, 495.

8) Dansk Folkemindesaml. 06/31, 2008.

9) Aarbogen 1926, 5.

10) Dansk Folkemindesaml., 06/31, 2191; Brandtræ Nr. 7.

Pilevaanden ligesom springer eller bøjer sig i hans Haand. Der skal han grave¹⁾. Saaledes lyder det gamle Raad om Ø., et Raad der hos os særlig er brugt til at grave efter Vand, senere ogsaa Mergel. Vandsøgere, der med eller uden Held har brugt dette Raad, er kendt praktisk talt fra hele Landet, og bl. a. haves der Optegnelser om saadanne fra Torsager²⁾, Horsens³⁾, Østbirk⁴⁾ m. fl. Steder. Metoden, der er forklaret baade som Hypnose og som Udslag af Elektricitetens og Magnetismens Virkninger, men ogsaa som ren og skær Svindel, hører sikkert til den Gruppe af Tro, som med størst Virkning er benyttet op til Nutiden. Der kan erindres om, at den brugtes af de krigsførende Hære under Verdenskrigen, samt at den for ganske faa Aar siden har været taget i Brug ved Vandsøgninger for Aabyhøj Vandværk⁵⁾ samt ved Saltboringer paa Dybbøl.

IV.

Følgende Planter, der er betegnet med det i foregaaende Tekst anvendte Nummer, er knyttet til følgende:

Sygdom og Lægedom: 1, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 58, 59, 61, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 91, 94, 97, 98, 100, 101, 104, 106, 107, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 132, 134, 136, 137, 138, 139, 141, 148, 151, 153, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 168, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 191, 192, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 213, 214, 219, 221, 224, 227; Sæd og Høst: 4, 15, 24, 37, 39, 81, 97, 106, 109, 114, 219; Vind og Vejr: 77, 97, 135, 163, 219; Trolddom og Forgørelse: 8, 28, 31, 36, 37, 38, 44, 48,

¹⁾ Thiele, 635.

²⁾ Danske Sagn VI, 365—66.

³⁾ Kamp, 443.

⁴⁾ Danske Sagn VI, 365—66; Berl. Tid. Aften, ¹⁹/₈ 30.

⁵⁾ Nationalt. Aften, ²⁶/₁₁ 30.

75, 77, 97, 98, 106, 115, 145, 164, 169, 174, 177, 206, 210, 213, 219, 220, 223, 241; Elskov og Frugtbarhed: 24, 28, 31, 32, 38, 39, 47, 74, 75, 77, 81, 106, 114, 117, 137, 146, 149, 161, 174, 183, 193, 209, 217, 219, 223; Lykke og Ulykke: 19, 25, 31, 32, 39, 65, 77, 81, 87, 91, 97, 115, 133, 147, 149, 165, 172, 178, 192, 194, 195, 202, 213, 214, 215, 227; Liv og Død: 8, 15, 23, 39, 47, 48, 81, 97, 98, 106, 133, 149, 163, 178, 206, 213, 215, 219, 220, 223, 227; Hellig og urørlig: 15, 98; Kirkegaard: 15, 31, 35, 64, 81, 127, 206, 215, 219, 220; Nytaar: 28, 77, 218; Fastelavn: 161, 213, 217; Paaske: 35, 98, 106, 213, 214, 217, 219; Pinse: 23, 222, 226; Kristi Himmelf.: 37, 187; Jul: 15, 28, 76, 77, 213, 218; $\frac{20}{1}$: 227; $\frac{12}{3}$: 106, 219; $\frac{21}{3}$: 106; $\frac{25}{3}$: 106, 161, 127; $\frac{1}{4}$: 106; $\frac{23}{4}$: 219; $\frac{1}{5}$: 23, 39, 76, 98, 174, 177, 187, 219, 226; $\frac{10}{5}$: 39; $\frac{25}{5}$: 37, 106; $\frac{9}{6}$: 218; $\frac{15}{6}$: 227; $\frac{24}{6}$: 15, 31, 38, 77, 98, 115, 169, 177, 224; $\frac{29}{6}$: 15; $\frac{2}{7}$: 97; $\frac{13}{7}$: 77, 219; $\frac{22}{7}$: 28; $\frac{25}{7}$: 39; $\frac{29}{7}$: 141; $\frac{30}{7}$: 218; $\frac{1}{8}$: 174; $\frac{24}{8}$: 141; $\frac{8}{9}$: 227; $\frac{29}{9}$: 106, 227; $\frac{23}{10}$: 174; $\frac{1}{11}$: 39; $\frac{13}{12}$: 227.

Tilføjelser:

Hyld. Ved Foden af en Hyld i Hørning har man set Huldekvinden danse og derefter synke i Jorden.¹⁾

Hør. Hør i Ageren sættes bl. a. i Agri.²⁾

Pil. Danmark skal blive saa fattig paa Pil, at 2 Mand skal slaas om en Pileplov. (Mariager).³⁾

Træ. Huggede man Træ mellem Jul og Nytaar, kom man til at mundhugges hele Aaret. (Anholt).⁴⁾

¹⁾ Danske Sagn² II, 8.

²⁾ Dansk Folkemindesamling, 06 44 c. 06/45.

³⁾ Danske Sagn II, 186, 365—66, 344.

⁴⁾ Anholt i Sagn og Sæd, 1891, S. 73 ff.